

AVRUPA BİRLİĞİ YENİ DÖNEM KIRSAL KALKINMA POLİTİKASI, TÜRKİYE'NİN UYUMU VE YARATACAĞI ETKİLER

European Union's New Period Rural Development Policy and It's Potential
Influences on Adaptation of Turkey

Muzaffer BAKIRCI*

Özet

Günümüzde, gerek dünya nüfusunun yarısından fazlasının kırsal alanlarda yaşıyor olması, gerekse doğal kaynakların sürdürülebilir kullanılması ve çevrenin korunmasına ilişkin endişeler; kırsal kalkınma kavramını dünya gündemine sıkça getirmeye devam etmektedir. Buna, kırsal alanlarda yaşayan nüfusun bir çok sorunla karşı karşıya olması da eklenince, kalkınmaya yönelik faaliyetlerde söz konusu alanların öncelikli unsurlar olması kaçınılmaz olmaktadır. Bu nedenle ülkeler veya ülke toplulukları, geliştirdikleri ulusal veya uluslararası projelerle, kırsal alanlarda karşılaşılan sorunların çözümü yönünde yeni yaklaşım ve politikalar oluşturma arayışlarını sürdürmektedirler.

Kırsal alan kalkınmasına yönelik arayışlar içinde olan topluluklardan birini, Türkiye'nin de aday olduğu Avrupa Birliği (AB) teşkil etmektedir. Her dönem AB için önemli önceliklerden olan, başlangıçta tarımsal üretim ve bileşenleriyle karakterize edilen kırsal kalkınma perspektifleri, her geçen gün daha da önem kazanmaya devam etmekte ve topluluk politikaları içinde bağımsız bir yapı kazanmaya başlamış bulunmaktadır. AB bütçesinin yaklaşık yarısının Ortak Tarım Politikasına (OTP), dolayısıyla kırsal kalkınmaya ayrılması konunun önemini teyit eder niteliktedir.

Türkiye sahip olduğu kırsal alan özellikleri nedeniyle belirtilen alanlarda en fazla sorunla karşı karşıya olan ülkelerden biridir. Bu durum kırsal kalkınmaya yönelik çabaları Türkiye için daha öncelikli ve önemli kılmaktadır. Diğer taraftan Avrupa Birliği'ne üyeliğin gerektirdiği uyum zorunlulukları da göz önüne alındığında konunun önemi bir kat daha artmaktadır. Bu nedenle Türkiye, hem kırsal alan sorunlarının çözümünde deneyimlerinden yararlanmak ve hem de yapısal ve mevzuat uyumu gerekliliği nedeniyle Avrupa Birliği kırsal kalkınma perspektif ve politikalarını yakından takip etmek durumundadır.

Bu çalışmada Avrupa Birliği yeni dönem (2007-2013) Kırsal Kalkınma Politikasının özellikleri ele alınarak kırsal kalkınma perspektiflerinde ortaya çıkan yeni yaklaşımlara temas edilecek ve bu gelişmelerin Türkiye uyum sürecine olası etkileri irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kırsal Kalkınma, Yeni Dönem, Avrupa Birliği, Türkiye, Uyum Süreci

* Yard. Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü

Abstract

Today, both the fact that more than half of the world's population live in rural areas and the concerns regarding usage of natural resources in a sustainable manner and protection of environment continues to put the concept of rural development under the spotlight of the world frequently. As the fact that the population living in rural areas face a lot of problems is included into this matter, being of the said areas privileged elements in activities aimed at development becomes inevitable. Therefore, the countries or the communities of countries continue to look for establishing new approaches and policies in order to solve the problems experienced in rural areas by means of national or international projects of which they have developed.

One of the communities carrying out researches aimed at rural development is constituted by European Union (EU) to which Turkey is also a candidate. The rural development perspectives which have been one of the most important privileges for European Union in each period and which have been characterized by agricultural production and its components initially continue to get more important day by day and begun to acquire an independent structure among the Union's policies. Allocation nearly half of EU's budget for Common Agriculture Policy (CAP) and consequently for rural development justifies the importance of the matter.

Turkey is one of the countries experiencing many problems in said areas due to rural area features of which it has. Such fact makes the efforts aimed at rural development more privileged and more important for Turkey. On the other hand, the importance of the matter doubles when the difficulties of conformity required by membership to European Union are taken into consideration. Because of this reason, Turkey is obliged to follow the European Union's rural development perspectives and policies closely both for taking the advantage of EU's experiences in solving the problems of rural areas and for ensuring the structural and the legislation conformity.

In this study, the new approaches arising in rural development perspectives shall be mentioned by taking the features of European Union's new period (2007-2013) Rural Development Policy into consideration and the potential influences of such developments on the membership negotiation process of Turkey shall be examined.

Key words: Rural Development, New Period, European Union, Turkey, Adaptation Process

Giriş

Kırsal alan ve kırsal kalkınmayla ilgili çalışma ve çabalar geçmişte olduğu gibi günümüzde de en etkin şekilde dünya gündemindeki yerini almaya devam etmektedir. Bu çalışmalar, bir yandan ülkelerin yaklaşımları şeklinde olurken, bir yandan da Uluslararası Örgüt ve Birlikler tarafından gerçekleştirilmektedir.

Kırsal kalkınma konusu, kuruluşundan itibaren Avrupa Birliği'nin de sürekli olarak gündeminde yer almıştır. Başlangıçta Ortak Tarım Politikasının (OTP) içinde değerlendirildiğinden bu konuyla ilgili ayrı mevzuat ve düzenleme yapılmamış, ancak Gündem 2000 adı altında yapılan reform çalışmalarında kırsal kalkınmanın önemi vurgulanmış ve bu alana yönelik ayrı bir düzenlemenin gerekliliğine işaret edilmiştir. Bu yaklaşımlar çerçevesinde yapılan yeni düzenlemelerle AB'de kırsal kalkınmanın yasal çerçevesi belirlenmiştir.

Günümüzde kırsal kalkınma, OTP'nin ikinci temel ayağını teşkil etmekte ve Avrupa Birliği bütçesinden önemli bir pay bu alana harcanmaktadır. Gelişim süreci ve günümüz yaklaşımları dikkate alındığında kırsal kalkınma politikasının Avrupa Birliği'nde daha da ön plana çıkacağı ve kırsal alanı ilgilendiren tek politika olacağı ileri sürülebilir.

Bu gelişmeler ve değişimler AB'ye tam üyelik için müzakerelere başlamış olan Türkiye'yi de çok yakından ilgilendirmektedir. Çünkü Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren kırsal alan sorunlarına çözüm üretmek amacıyla pek çok çalışma ve yasal düzenlemeler yapıldığı, bu konuda oldukça fazla sayılabilecek görüş ve yaklaşımlar ortaya konulduğu halde, günümüzde kırsal alanı ilgilendiren pek çok sorun giderek büyümekte ve karmaşık hale gelerek varlığını devam ettirmektedir.

Türkiye'nin sahip olduğu çok sayıda sorunun yanı sıra, AB ile başta kırsal sayılan yerleşmelerin veya alanların belirlenmesinde olmak üzere idari, yasal ve kırsal alan karakterleri bakımından önemli yapı farklılıkları bulunmaktadır. İki taraf arasında uyum sürecinin uzamasına neden olan bu farklılıklar aynı zamanda uyumlaştırmaya yönelik çalışmalarda maliyetin yükselmesine yol açmaktadır.

Bilindiği üzere geçmişten beri çeşitli kriterler kullanılarak kırsal yerleşmeler veya alanlar tanımlanmaya çalışılmaktadır. Ancak bu kriterler ayırım konusuna katkıda bulunmakla beraber hiç biri tek başına bu sağlamaya yetmemekte çoğu kez birkaçı bir arada kullanılmak suretiyle sağlıklı bir sonuca varılmaya çalışılmaktadır. Bu kriterlerden bir bölümü nüfus özellikleri (nüfus miktarı, nüfus yoğunluğu, nüfusun istidam ve sosyal yapısı gibi) üzerine temellendirilirken, diğer bir bölümü ise yerleşmelerin idari (köy, kasaba ve şehir gibi) veya iktisadi özellikleri (arazi kullanımı ve ekonomik faaliyetler) üzerine odaklanmıştır.

Türkiye'de 442 Sayılı Köy Kanunundan kaynağını alan bir "nüfus miktarı sınırı" olmakla birlikte, kırsal alanların veya kır yerleşmelerinin tanımlanmasında idari fonksiyon belirleyici olmakta, il ve ilçe merkezleri ile belediye teşkilatı bulunan kasabaların yerleşim sahaları dışında kalan yerleşmeler veya alanlar kırsal sayılmaktadır.

Türkiye'nin üyesi olmaya aday olduğu AB'de ise genel olarak ortak bir tanım olmakla ve her üye ülke kendine göre kırsal alan veya yerleşmeleri tanımlamakla birlikte, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)'nin nüfus yoğunluğu kriterine dayanarak ortaya koyduğu yaklaşım, Avrupa Birliği İstatistik Kurumu (EUROSTAT) nun şehirleşme derecelerine göre yaptığı ayırım ve 1988 yılında yayınlanan "kırsal toplumun geleceği" adlı komisyon belgesiyle ortaya konulan kırsal alanları ulusal ekonomilere entegre olma derecelerine göre sınıflama kriteri yaygın olarak kullanılan metodlar durumundadır.

OECD sınıflamasına göre nüfus yoğunluğunun km² başına 150 kişinin altında olduğu mekanlar kırsal sayılmakta, bu bölgeler ise kendi içinde üç gruba ayrılmaktadır. Buna göre nüfusunun %50'den fazlasının kırsal mekanlarda yaşadığı bölgeler **kırsallığı baskın bölgeler**; nüfusun %15-50 arasının kırsal mekanlarda yaşadığı alanlar **önemli ölçüde kırsal bölgeler**, nüfusun %15'in den az kesiminin kırsal mekanlarda yaşadığı bölgeler ise **kentselliği baskın bölgeler** olarak sınıflandırılmıştır.

Yine nüfus yoğunluğu kriterine göre kırsal alanı belirleme yoluna giden Avrupa Birliği İstatistik Kurumu EUROSTAT'ın yaklaşımı ise şehirleşme derecesine dayandırılmaktadır (European Commission 1997:7). Bu yaklaşıma göre her Avrupa Bölgesi şu üç sınıftan birine dahil edilmektedir. Bunlardan, her biri km²'ye 500'den fazla yerleşik nüfus yoğunluğuna sahip ve kuşağın toplam nüfusunun en az 50.000 olduğu alanlar **Yoğun olarak nüfuslanmış kuşaklar**, yoğun nüfuslanmış kuşağa ait olmayan, her biri km²'ye 100 yerleşik nüfustan fazla

yoğunluğa sahip ve toplam yerleşik nüfusu en az 50.000 olan sahalar **Orta dereceli nüfuslanmış kuşaklar**, yoğun ve orta dereceli nüfuslanmış kuşak sınıflandırmasının dışında kalan bölgeler ise **Seyrek nüfuslanmış kuşaklar** şeklinde ayırılmaktadır.

“Kırsal toplumun geleceği” adlı komisyon belgesinde ise kırsal alanlar ulusal ekonomilere entegre olma derecelerine göre sınıflandırılmıştır. Buna göre (European Commission 1997:9); **Entegre kırsal alanlar**; büyüyen bir nüfusa sahip olan, istihdamın esas itibarıyla sanayi ve hizmet sektörlerinde yoğunlaştığı, fakat tarımın, arazi kullanımında halen anahtar rol oynadığı, çevre, sosyal ve kültürel miras konusunda potansiyel tehditlerle yüzyüze olan ve daha ziyade şehir alanlarına yakın olan bölgeler, **Orta derece kırsal alanlar**; nispeten şehirsiz merkezlere uzak, tarım ve sanayi sektörlerinin karışımından oluşan ekonomik bir çeşitliliğe sahip alanlar, **Tam kırsal alanlar**; çok düşük nüfus yoğunluğu, sıklıkla çok düşük gelir ve ağırlıklı olarak tarımda istihdam edilen yaşlı bir nüfusla karakterize edilen alanlardır.

Bu tanımlamalara göre kırsal alanlar AB'nin toplam alanının % 80'lik bir bölümü teşkil etmekte ve yaklaşık olarak nüfusun % 25'lik bir bölümü bu alanlarda yaşamaktadır (European Commission 2003:3). Bilindiği üzere Türkiye'de ise mevcut ayırım kriterine göre toplam nüfusun %35'i (2000 sayımına göre) kırsal alanlarda yaşamakta ve geçimini büyük ölçüde tarım ve hayvancılık faaliyetlerinden sağlamaktadır.

Hangi kriterlerle ortaya konulursa konulsun günümüzde gerek Dünya genelinde, gerekse AB ve Türkiye özelinde kırsal alanların baskın karakteri birtakım ortak sorunları da beraberinde getirmekte ve ülkeleri/toplulukları bu sorunları çözmeye yönelik yollar ve yöntemler üretmeye zorlamaktadır. Bu durum ise kırsal gelişmeye ilişkin yeni politik yaklaşımlar ortaya konulmasına zemin hazırlamaktadır.

Adı geçen sorunların üstesinden gelmeyi amaçlayan ve bu alanların kalkınmasına yönelik kullanılan “kırsal kalkınma” kavramı; “kırsal alanların varlığını sürdürmesi ve kentli kesime göre daha az gelişmiş ekonomik ve sosyal imkanlara sahip kırsal toplumun yaşam şartlarının iyileştirilmesi için geliştirilen girişimlerin genel adı” olarak tanımlanmakla birlikte tarihsel süreç içerisinde farklı unsurların katılmasıyla birlikte oldukça kapsamlı bir tanıma sahip olmuştur. Bu çerçevede **kırsal kalkınma**'yı (TKİB 2003:10); “kentsel alanların dışında bulunan dezavantajlı yaşam ve çalışma ortamlarında, mevcut doğal kaynakların istismarına neden olmadan, uygulanabilirlik ve sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmek yoluyla, hayat standartlarının ve gelir düzeylerinin yükseltilmesi, refahın artırılması, bu bölgeler ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılığının kaldırılması, tarımsal yapının iyileştirilmesi, tarımsal üretimde kalite ve miktarın artırılması, her ölçekte işleme sanayinin kurulması, gıda güvenliği, işsizliğin azaltılması, sağlıksız göçün önlenmesinin yanı sıra, kırsal alt yapı, tarımsal alt yapı, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, örgütlenme, barınma, ulaşım, haberleşme, istihdam, pazarlama, kırsal turizm, yöresel el sanatları vb. sosyal, kültürel ve ekonomik alanlardaki mevcut yapılarda ihtiyaçların ve önceliklerin belirlenmesi, belirlenen hususlarda yetersizliklerin giderilmesi için planlanan geliştirici faaliyetlerin tümü” olarak tanımlamak mümkündür.

Avrupa Birliği Yeni Dönem (2007-2013) Kırsal Kalkınma Politikasının Özellikleri

Avrupa Birliğinde 1960'lı yıllardan itibaren tarımsal üretim eksenli algılanan kırsal kalkınma, Ortak Tarım politikası içinde değerlendirilmiş, bu politika yoluyla önemli ölçüde tarımsal gelişme sağlanmıştır. Ancak ilerleyen dönemlerde değişen koşullar ve önceliklerle birlikte, kırsal alanları ilgilendiren diğer unsurlarında daha kapsamlı olarak ele alınması ihtiyacını ortaya çıkarmış, bu ihtiyaç çerçevesinde günümüze kadar OTP'de bir takım reform hareketleri gerçekleştirilmiştir.

Belirtilen reformların en kapsamlısı son dönemde gerçekleştirilen Gündem 2000 reform hareketidir. Tarımsal üretimle birlikte kırsal alana ait diğer olguları da içeren bir dizi düzenlemenin gerçekleştirildiği bu Reform Hareketi doğrultusunda 1999 yılında çıkarılan 1257/99 sayılı **Konsey Tüzüğü**, AB kırsal Kalkınma Politikasının temel mevzuatını oluşturmuştur. Adı geçen Tüzüğün kırsal kalkınma tedbirlerini düzenleyen 2. ana başlığı altında; tarımsal işletmelere yapılacak yatırımlardan çiftçi eğitimine, erken emeklilikten dezavantajlı sahaların belirlenmesine ve genç çiftçilerin teşvik edilmesinden tarım ürünlerinin üretim ve pazarlama süreçlerinin geliştirilmesine kadar bir dizi tedbir sıralanmaktadır. Yine bu bölümde yer alan 33 no'lu maddede, kırsal alanların adaptasyonu ve geliştirilmesinin teşvik edilmesi başlığı altında; arazilerin birleştirilmesi ve iyileştirilmesi, kaliteli tarımsal ürünlerin pazarlanması, tarımsal su kaynaklarının yönetimi, turizm ve el sanatlarının teşvik edilmesi, köylerin yenilenmesi, geliştirilmesi, kırsal mirasın korunması vb. konularda tedbirler sıralanmaktadır (European Council 1999: 93).

Bu düzenleme AB kırsal kalkınma sürecinin ve politikasının en önemli dönüm noktasını oluşturmaktadır. Çünkü Gündem 2000 Reformu öncesinde tek sektör (tarım ve bileşenleri) ile ifade edilen kırsal kalkınma bu aşamadan sonra, tarım, ormancılık ve diğer doğal alanları kapsayan daha geniş bir uygulama sahasına kavuşmuştur. Böylece Kırsal gelişme konusunun OTP'nin temel iki ayağından biri olduğu bu reform hareketiyle ilk defa duyurulmuştur. Buna göre, OTP'nin birinci ayağı, daha ziyade tarımsal üretim ve buna bağlı piyasa düzenlemeleri ışığında pazar taleplerine göre üretim yapmakta olan çiftçilere temel gelir desteği sağlamaya odaklanırken, kırsal kalkınma politikasını belirleyen ikinci ayağını ise özellikle kırsal fonksiyonlar yani tarımsal yeniden yapılandırma, çevre/arazi yönetimi ve daha kapsamlı kırsal kalkınma gibi müdahale alanlarını desteklemeye ayrılmıştır.

Gündem 2000 reformları, 2001 Göteborg'da yapılan Avrupa Konseyi zirvesiyle daha ileri taşınmış, 2003' teki yeni düzenlemelerle kırsal gelişmeyi sağlamaya yönelik finansal kaynakların kullanımı güçlendirilmiş, kırsal kalkınmanın büyüyen kapsamına etkili destek sağlayabilmek amacıyla OTP'nin birinci ayağından ikinci ayağına fon transferi yapmak mümkün kılınmış, böylece piyasa politikaları ile kırsal gelişmenin tamamlayıcı ilişkisi daha da pekiştirilmiş ve dengeli bir kalkınmanın sağlanması hedeflenmiştir.

Halen nüfusunun ¼'ünün (OECD sınıflandırmasına göre), toplam sahasının %80'ini kaplayan kırsal alanlarda yaşıyor olması, bu bölgelerde yaşayan insanların ortalama değerlerin altında gelire sahip olması, tarımın temel geçim kaynağı olması ve yaşlı nüfusun fazlalığı gibi **ekonomik ve demografik sorunlar**, nispeten yüksek işsizlik oranı, düşük nüfus yoğunluğu veya nüfustan tamamen yoksunluk, hizmetlerin zayıf kalması, sosyal dışlanma ve kısıtlı istihdam seçenekleri gibi **sosyal sorunlar**, tarım ve ormancılık faaliyetleri ile doğal çevre arasında bir dengenin sağlanması gerekliliği endişesi gibi **çevresel sorunlar**, 25 üyeli AB'de kırsal kalkınma konusunun tartışmasız bir şekilde önemli bir politika sahası olarak devam etmesini gerekli kılmaktadır.

Her ne kadar tarım ve ormancılık faaliyetlerinin, kırsallığın baskın olduğu sahalarda istihdama ve milli gelire katkısındaki ağırlığı azalmış olsa da, bu sektörlerin AB kırsal alanlarında, doğal kaynakların yönetimi ve arazi kullanım desenleri üzerindeki ağırlıkları devam etmekte ve kırsal nüfusun ekonomik faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi konusunda önemli bir platform görevi görmektedirler (European Commission 2004a: 16).

Bu önemine bağlı olarak, 2006 yılı sonrasına ait tarımsal ve kırsal kalkınma politikalarının esasını oluşturacak stratejilerin belirlenmesi için hazırlıklara başlanmış ve yeni yakla-

şımlar ortaya konulmuştur. AB komisyonu, 12-14 Kasım 2003'te Salzburg'da düzenlenen kırsal kalkınma konferansı yoluyla ilgili taraflarla görüşmeler yapmış ve AB'nin gelecekteki kırsal kalkınma perspektiflerini oluşturmaya çalışmıştır.

Salzburg Konferansının sonuç bildirgesinde AB yeni dönem (2007-2013) kırsal politikalarında ihtiyaç duyulan temel alanlar dikkate alınarak bir çerçeve çizilmiştir. Adı geçen konferans, mevcut kırsal kalkınma programları (2000-2006) deneyimlerine detaylı olarak ışık tutmak suretiyle, yeni dönem için dersler ve sonuçlar çıkarılmasını sağlamak açısından önemli bir imkan sağlamıştır. Salzburg konferansında şu sonuçlara varılmıştır (European Commission 2004a: 31);

- 1- Yaşanır bir kırsal alan, sadece kırsal nüfusu değil bir bütün olarak toplumun tamamını ilgilendirmektedir. Daha kapsamlı şekilde kırsal ekonomiye ve kırsal nüfusa yatırım yapılması; kırsal alanların cazibesinin artırılması, sürdürülebilir büyümenin desteklenmesi, özellikle gençler ve kadınlar için yeni istihdam imkanlarının yaratılması için hayati bir önem taşımaktadır.
- 2- Avrupa'nın kırsal farklılıklarının korunmasının önemi her dönem artmaya devam etmektedir. Bu nedenle tarımın çok fonksiyonlu özelliği dikkate alınarak, bu alanlara yönelik hizmetlerin teşvik edilmesi gerekmektedir.
- 3- Farklı kırsal alanların farklı tarımsal potansiyelleri olduğu hesaba katılarak, tarım sektörünün rekabet gücünün sağlanması temel amaç olmalıdır. Özellikle tarımın yeniden yapılandırılmasına daha fazla önem verilmesi gerekmektedir. Yeni üyeler için bu durum ayrı bir önem taşımaktadır.
- 4- Çiftçilerin ve diğer kırsal alanda yaşayanların tarımın yeniden yapılandırılmasında karşılaşacakları güçlüklerin üstesinden gelebilmeleri, OTP reformunun etkilerine ve değişen tarımsal ticaretine uyum sağlayabilmeleri için, kırsal kalkınma politikasının Avrupa Birliğinin tüm kırsal alanlarında uygulanması gerekmektedir.
- 5- Kırsal kalkınma politikası, kırsal alanda yer alan kırsal nüfusun ihtiyaçlarına cevap vermeli ve diğer bölgelerle entegrasyonuna katkı sağlamalıdır. Kırsal nüfusun daha kapsamlı şekilde güçlendirilmesi kırsal alanların sürdürülebilir kalkınmasına önemli ölçüde destek sağlayacaktır.
- 6- Kırsal kalkınma politikası, aynı prensipler çerçevesinde konuya yaklaşan; halk, özel sektör ve kamu kuruluşlarının ortak işbirliğiyle uygulanmalıdır. Yerel ve bölgesel ihtiyaçlara cevap vermek için, taslak programların hazırlanması ve ardından uygulamaların izlenmesi ve değerlendirmelerinin yapılması aşamalarında kırsal kesim ile iyi bir dialog ortamının sağlanması gerekmektedir.
- 7- Amaç ve sonuçların açık bir şekilde ortaya konulduğu ayrıntılı stratejilerin belirlenmesi ve bunların yaygınlaştırılması konusunda program ortaklarına daha fazla sorumluluk yüklenmelidir. Bu durum izleme ve değerlendirme aşamalarında daha fazla şeffaflığı ve hesap verilebilirliği beraberinde getirecektir.
- 8- Avrupa Birliği kırsal kalkınma politikasında önemli ölçüde bir sadeleştirme hem zorunlu ve hem de kaçınılmaz bir durumdur. Kırsal kalkınmaya yönelik ihtiyaçların karşılanmasında, tek program, tek mali yönetim ve tek kontrol sistemi esasına dayalı yeni bir yaklaşımın hazırlanması gerekmektedir.

Yukarıda sıralanan görüşler ışığında Avrupa Komisyonu 2007-2013 dönemi kırsal kalkınma politikası için 3 temel amaç ortaya koymuştur. Bunlar (European Commission 2004 a: 18);

- 1- Yeniden yapılandırmanın desteklenmesi yoluyla tarım sektörünün rekabet gücünün artırılması
- 2- Arazi yönetiminin desteklenmesi yoluyla çevrenin ve kırsal alanların korunması
- 3- Tarım sektörünü ve diğer kırsal aktörleri hedef alan önlemler yoluyla kırsal alanlarda yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesidir.

Tarım Konseyinin Haziran 2005 mutabakata vardığı son duruma göre, yeni politikanın temel özelliği, "daha şeffaf, daha sade, daha iyi" olarak özetlenmektedir (European Commission 2005b:1). Komisyona göre yeni kırsal kalkınma politikası daha şeffaftır çünkü; tarım ve ormancılık faaliyetlerinde gerekli olan yeniden yapılandırmaya ve yenileştirmeye, çevreyi koruma fikrini ilerletmeye ve kırsal alanlarda daha fazla iş ve imkanların oluşturulmasına işaret etmektedir. Daha sadedir çünkü; varolan karmaşık ve fazla sayıda programlama ve mali desteleme araçlarını tek çatı altında toplamayı hedeflemektedir. Daha iyidir çünkü; Yeni Kırsal Kalkınma Politikası, AB'ye üye ülke vatandaşlarının, gıda güvenliği ve kalitesine yönelik endişelerine ve kırsal yaşamın güzelliklerini yaşamayla ilgili taleplerine cevap verebilecek niteliktedir.

Bu görüşler çerçevesinde şekillendirilen yeni dönem AB kırsal kalkınma politikasının temel özellikleri şöyle sıralanmaktadır (European Commission 2005b:1).

- 1- **Tek fon ve programlama aracı** (Avrupa Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Fonu, European Agriculture and Rural Development Fund - EARDF),
- 2- **Avrupa Birliği önceliklerine odaklanan yeni bir Kırsal Kalkınma Stratejisi yaklaşımı**,
- 3- Avrupa Komisyonu ile Üye Ülkeler arasında **sorumluluk paylaşımı**, güçlendirilmiş kontrol, değerlendirme ve bilgilendirme mekanizmasının kurulması,
- 4- Güçlendirilmiş **tabandan-tavana bir yaklaşım**.

Sayılan bu temel özellikler çerçevesinde hazırlanan AB yeni dönem kırsal kalkınma politikası 4 ana eksen üzerinde şekillendirilmiştir. Bunlar; **rekabet edebilirlik**, **arazi yönetimi**, **daha kapsamlı bir kırsal kalkınma** ve **LEADER** (Liaison Entre Actions de Developpement de L'economie Rurale - Kırsal Kalkınma Deneyim Paylaşım Platformu) İnisiyatifidir (European Commission 2004b: 8).

Bunlardan **rekabet edebilirlik** ana başlığıyla verilen **1.eksen**; daha ziyade insan kaynakları, sermaye ve tarımsal ürün kalitesi üzerine odaklanmış ve %10'luk bir fon payı ayrılarak, bütün kırsal alanlarda uygulanma izni verilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Avrupa Birliği (AB) Yeni Dönem (2007-2013) Kırsal Kalkınma Politikası bileşenleri.

Table 1: European Union's (EU) New Period (2007- 2013) Rural Development Policy components.

Eksenler ve Tedbirler		
Amaçlar		AB stratejisi Ulusal strateji Kırsal kalkınma programları
1.EKSEN Rekabet Edebilirlik	Tedbirler	İnsan kaynakları Mesleki eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri Genç çiftçiler Erken emeklilik Danışma hizmetlerinden yararlanma (standartlara uyum dahil) Tarım işletmeleri yönetimi, destek ve orman danışma hizmetlerinin sağlanması Fiziki sermaye Tarım işletmeleri/ormancılık yatırımları İşleme/pazarlama Tarım/ormancılık altyapısı Tarımsal üretim potansiyelinin yenilenmesi Tarımsal üretin ve tarım ürünlerinin kalitesi (2003 OTP reformu) Standartları sağlama geçici desteği Gıda kalitesi teşvik planı Gıda kalitesini yükseltme Geçici tedbirler Yarı geçimlik Üretici grupları oluşturma
	Fon payı	En az %10
	AB ek finans oranı	En fazla %50-75
	Uygulama alanı	Tüm kırsal alanlar
2.EKSEN Arazi Yönetimi	Tedbirler	Tarımsal arazinin sürdürülebilir kullanımı Dezavantajlı bölgeler-daglar Diğer elverişsiz alanlar Natura 2000 tarımsal alanları Çevreye duyarlı tarım/hayvan sağlığı (zorunlu) Verimli olmayan yatırımlar için destek Orman arazilerinin sürdürülebilir kullanımı Ağaçlandırma (tarımsal/tarım dışı arazi) Tarımsal ormancılık (tarım ve ormancılık faaliyetlerinin aynı ortamda yürütüldüğü sistem) Natura 2000 orman alanları Orman çevresi Orman ürünleri potansiyelinin yenilenmesi Verimli olmayan yatırımlara destek
	Temel alan (tarım)	Destek karşılığı
	Fon payı	En az %25
	AB ek finans oranı	En fazla %55-80
	Uygulama alanı	Tüm kırsal alanlar
3.EKSEN Kapsamlı Kırsal Kalkınma	Tedbirler	Yaşam kalitesi Kırsal ekonomiyi ve nüfus için temel hizmetler (donanım ve altyapı) Köylerin yenilenmesi ve kalkınması, kırsal mirasın korunması ve kollanması Mesleki eğitim Yerel kalkınma stratejileri için kapasite oluşturma Ekonomik çeşitlilik Tarım dışı faaliyetlerin çeşitlendirilmesi Küçük müteşebbüslerin desteklenmesi Turizm faaliyetlerinin teşvik edilmesi Doğal mirasın korunması ve yönetimi
	Uygulama	Tercihen yerel kalkınma stratejileri vasıtasıyla uygulama
	Fon payı	En az %10
	AB ek finans oranı	En fazla %50-75
	Uygulama alanı	Tüm kırsal alanlar
LEADER EKSENİ	Uygulama	Belirtilen 3 eksen kapsamında kapsamlı seçilmiş bölgeler için Leader yaklaşımı
	Fon payı	En az %5
	Kaynak	Tüm AB kırsal kalkınma fonunun %3'ü (aktarmalar hariç)
	AB ek finans oranı	En fazla %55-80
	Uygulama alanı	Tüm kırsal alanlar ve seçilmiş diğer bölgeler

Böyle bir eksen oluşturulmasının temel gerekçeleri şu şekilde sıralanmıştır;

1-Tarım faaliyetleri; hizmetler, gıda ürünleri sağlama, kırsal ekonomiye katkıda bulunma gibi özellikleri nedeniyle AB bölgesel yönetiminde halen önemini sürdürmektedir. Bu nedenle bu alanda rekabetin artırılması anahtar amaçtır.

2-Rekabet edebilirlik ekonomik devamlılığın temel esasıdır. Fakat bu husus; tarımsal devamlılık, çevre koruma ve kırsal kalkınmanın sosyal boyutları arasında bir denge oluşturularak, kapsamlı sürdürülebilir kalkınma bağlamında değerlendirilmelidir.

3- Rekabet edebilirliği sağlamak, yeniliklerin ve piyasa yönlendirmelerinin tanıtılması, işletme büyüklüklerinin artırılması, üretim maliyetlerin düşürülmesi gibi faaliyetler yoluyla tarımın ekonomik performansının geliştirmek anlamına gelmektedir. Bu bakış açısında; hem fiziki yatırımlara yönelik desteklemeler (tarımsal işletme yatırımları, işleme/pazarlama, tarımsal altyapı) hem de insan kaynakları (erken emeklilik, genç çiftçilerin desteklenmesi, eğitim ve danışma hizmetleri) daha etkili olarak sunulmalıdır.

4-Rekabetin artırılması, ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi vasıtasıyla tüketicilerin talep ettiği daha kaliteli ve yüksek fiyatlı ürünlere yönlendirme, gıda harici ürünler üretiminin yanı sıra çevreye daha dost ve temiz yeni üretim teknikleri kullanma imkanını da sağlamalıdır.

AB kırsal tarım politikasının **2.eksenini** oluşturan **arazi yönetimi** ise; tarım ve orman arazilerinin sürdürülebilir kullanımına ayrılmıştır. Yine bütün kırsal alanlarda uygulanabilme izni verilen bu eksen'e fon payından %25'lik bir oran ayrılmıştır.

Bu eksenin oluşturan temel gerekçeleri ise;

1-Avrupa Birliğine üye 25 ülkenin toplam arazi kullanım deseni içinde yaklaşık %90'lık bir alan kaplayan tarım ve ormancılık yönetimi, AB sürdürülebilir arazi yönetiminde anahtar rol oynamaktadır.

2-Bu eksen dahilinde yapılacak destekler, kırsal alanda çevreye duyarlı tarım önlemleri, doğal zorluklarla karşı karşıya olan alanlarda toprağın korunması ve AB ormancılık stratejisi ile kırsal kalkınma önlemlerinin uyumunun artırılması yoluyla çevresel hizmetlerin yaygınlaştırılmasında kullanılacaktır.

3-Böylece 2.eksen dahilinde gerçekleşen desteklemeler; çiftçiler ve ormancuların çevre kaynaklarını, doğal ortamı ve peyzajı koruyup geliştirme yaklaşımlarını aramaya teşvik etmek suretiyle sürdürülebilir kırsal kalkınmaya katkı sağlayacaktır.

4-Bu destekler aynı zamanda doğrudan ödemeler yoluyla çevresel sınırlamalardan kaynaklanan olumsuzluklar nedeniyle tarım alanlarının kullanımının terk edilmesini önlemeye yardımcı olacaktır.

Daha kapsamlı kırsal kalkınma başlığıyla ayrılan **3.eksen** ise; yaşam kalitesi, ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi konularını düzenlemekte ve toplam fonun en az %10'unun aktarılması hedeflenmektedir.

Bu eksenin oluşturan temel gerekçeler;

1- "Yaşanır bir kırsal alana" sahip olmak, sadece özellikle nüfus azalmasıyla karşı karşıya olan uzak kırsal alanların sosyal ve ekonomik yapılarını geliştirmeye ve sürdürmeye değil aynı zamanda şehir çevresi alanların yaşanabilir kılınmasına, kapsamlı kırsal ekonomi ve kırsal nüfusa yatırımların yapılmasına, daha sağlıklı ve çeşitli bir çevrenin yanı sıra, temel hizmetlere ve altyapıya rahat ulaşma imkanlarının geliştirilmesine, kırsal alanlarda yaşam kalitesinin yükseltilmesine bağlıdır.

2-Kırsal alanların daha cazip hale getirilmesi ise, güncel iletişim ve bilgi teknolojilerine ulaşımın kolaylaştırılmasının yanı sıra, sürdürülebilir büyümenin desteklenmesine ve özellikle gençlere ve kadınlara yeni iş imkanlarının oluşturulmasına bağlıdır.

4. eksen olan LEADER + İnisiyatifi ise yukarıda belirtilen amaçlara yönelik olarak tüm kırsal alanlarda uygulanabilecek olan, üye ülkeler için bir deneyim alışverişi sağlayan ortak çalışma platformudur. Bu eksen için toplam fonun en az %5'i tahsis edilecektir.

Yukarıda belirtilen ana eksenler çerçevesinde üye ülkeler; Programlama, İzleme ve değerlendirme, Mali yönetim ve kontrol olmak üzere üç aşamalı olarak kırsal kalkınma stratejilerini belirleyecek ve buna yönelik fonları kullanabileceklerdir.

AB'de bir yandan kırsal kalkınmaya yönelik politika çerçevesi oluşturulmaya çalışılırken diğer yandan belirlenen politikaların daha etkin ve sağlıklı sonuç vermesine yönelik kullanılan yapısal fonların işleyişinde de yeni düzenlemeler gerçekleştirilmektedir. AB üye ülkeleri için önceki dönemde kırsal ve tarımsal kalkınma için Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonundan (EAGGF-European Agricultural Guidance and Guarantee Fund) sağlanan mali yardımın, yeni dönemde Avrupa Tarım ve Kırsal Kalkınma Fonu (EARDF-European Agriculture and Rural Development Fund) tarafından sağlanması planlanmıştır.

Üye ülkeleri için yapılan bu düzenlemenin yanısıra, aday ülkeler için de mali fonlarda yeni düzenlemeler yapılmıştır. 2000-2006 döneminde geçerli olan ve aday ülkelerde AB müktesebatının üstlenilmesi, idari kapasitelerinin geliştirilmesine ilişkin desteklemelerin sağlandığı PHARE (Pologne et Hongrie Assistance Pour la Restructuration Economique) Fonu, çevre ve ulaşım altyapısını geliştirme projelerine yönelik mali destek sağlanan ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession), tarım ve kırsal kalkınmaya yönelik desteklerin sağlandığı SAPARD (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development) fonunun birleştirilmesi suretiyle, Yeni Dönemde (2007-2013) IPA (Instrument for Pre-Accession Assistance) adıyla tek bir fon çatısı altında toplanması kararlaştırılmıştır (European Commission 2004e: 3). IPA yeni dönemde yukarıda adı geçen üç fonun görevini üstlenecek ve bu fondan, aday ülkeler (Türkiye ve Hırvatistan) ve potansiyel aday ülkeler (Arnavutluk, Bosna-Hersek, Sırbistan Karadağ ve Makedonya) olarak gruplandırılan iki ülke gurubuna üyelik öncesi mali destek sağlanacaktır.

IPA'dan destek sağlanırken temel öncelikli hedefler olarak; aday ülkelerin tam üyelik için gerekli olan siyasi ve ekonomik kriterler ile AB müktesebatına ilişkin kriterleri yerine getirmesinin sağlanması, idari ve adli yapılarını buna göre oluşturulması, bu ülkelerin üyelik sonrası yararlanacakları AB fonlarına yönelik gerekli hazırlıkları yapmalarına yardım edilmesi, şeklinde belirtilmektedir.

IPA'dan aday veya potansiyel adaylara 5 ayrı başlık altında destek sağlanabilecektir. Bunlar;

- 1-Üyelik kriterlerini yerine getirmeleri, adli ve idari yapılarını geliştirmeleri ve kurumsal yapılarını oluşturmaları için geçiş süreci yardımı,
- 2-Bölgesel ve sınır boylarında işbirliği desteği,
- 3-Bölgesel gelişme yardımı,
- 4-İnsan kaynaklarının geliştirilmesine yönelik yardımlar,
- 5-Kırsal Kalkınmaya yönelik destekler (tarımsal ve kırsal gelişme yardımı).

Böylece AB yeni dönem kırsal kalkınma politikasının temel yeniliklerinden olan "daha sade" olma perspektifi fonlarının birleştirilmesiyle sağlanmış olacaktır.

Ancak şunu da hemen belirtmek gerekir ki; hernekadar AB kırsal kalkınma politikası belli başlı kurallardan oluşuyorsa da, üye ve aday ülkelerin kendi kırsal kalkınma programlarını oluşturma, kullanacakları araç yöntem ve teknikleri kendi kırsal alan özelliklerine göre geliştirme ve yönlendirmelerine izin verilmekte, her ülke kendi kırsal kalkınma programını AB kırsal kalkınma politikası çerçevesinde oluşturabilmektedir. Bu yaklaşım, oldukça fazla ve karmaşık özelliklere sahip olan ve bölgeden bölgeye karakteri değişen kırsal unsurların, yerel özellikler ışığında daha sağlıklı kalkındırılmasına olanak sağlamaktadır.

AB yeni Dönem (2007-2013) kırsal kalkınma politikasının Ortak Tarım Politikası kapsamında değerlendirilen mali boyutuna baktığımızda ise (Tablo 2), OTP'nin genel bütçe içindeki payının azalırken, Kırsal Kalkınma Politikasının OTP bütçesi içinde payının giderek arttığını görmekteyiz.

Toplam 1.025 milyar euro olan AB bütçesinin her yıl Ortalama %38'i OTP harcamalarına ayrılmış bulunmaktadır. Yeni bütçe döneminde OTP harcamalarına toplam 390 milyar euro tahsis edilmiş ve her yıl yaklaşık 55 milyar euro ayrılmış bulunmaktadır. Burada dikkati çeken husus yıllar itibarıyla AB genel bütçesi periyodik olarak artarken OTP'ye ayrılan payın hemen hemen sabit kalmasıdır. Bu nedenle 2007 yılında AB genel bütçesinden %41.4 pay alan OTP dönem sonu olan 2013 yılına gelindiğinde bu oran %35'e kadar gerilemektedir.

AB genel bütçesinde OTP için gözlemlenen bu oransal düşüşe karşın, dikkati çeken bir husus, OTP bütçesi içinde kırsal gelişmeye sağlanan payın her yıl kademeli olarak artmasıdır. OTP toplam bütçesinin ortalama olarak % 22.7'sinin tahsis edildiği AB kırsal kalkınma politikasına 2007 yılında %21.3 ayrılırken 2013'e gelindiğinde bu oran %23.8'ye kadar yükselmektedir. Bu husus, kırsal kalkınma politikasının ortak tarım politikası içinde finansal olarak da giderek ağırlık kazandığının göstergesidir.

Tablo 2: Avrupa Birliği (AB) Yeni Dönem (2007-2013) Ortak Tarım Politikası (OTP) Bütçesi (milyar euro).

Table 2: European Union's (EU) New Period (2007- 2013) Common Agricultural Policy (CAP) Budget (milliard euro).

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2007-2013 Toplam
AB Toplam Bütçesi	133.6	138.7	143.1	146.7	150.2	154.3	158.4	1.025.0
OTP'ye Ayrılan Pay	55.3	55.9	56.0	55.9	55.7	55.6	55.5	390.0
OTP'nin Toplam Bütçeye Oranı	%41.4	%40.3	%39.1	%38.1	%37.1	%36.0	%35.0	%38
Tarımın OTP'deki payı	43.5	43.7	43.3	43.0	42.7	42.5	42.3	301.0
Kırsal Kalkınmanın OTP'deki payı	11.8	12.2	12.7	12.8	13.0	13.0	13.2	88.7
Kırsal Kalkınmanın OTP'ye Oranı	%21.3	%21.8	%22.6	%22.9	%23.3	%23.4	%23.8	%22.7

Kaynak: European Commission 2004d ve European Commission 2004f

Yeni dönem AB bütçesi, bu bütçe içinde OTP'ye ve OTP içinde de kırsal kalkınmaya ayrılan pay göstergeleri önceki dönem (2000-2006) miktarlarıyla karşılaştırıldığında, 752.2

milyar euro olan 2000-2006 dönemi toplam bütçesinin, 2007-2013 döneminde %36.3 artarak 1 trilyon euro'yu aştığı görülmektedir. Bunun yanında OTP'nin payı mutlak değer olarak artış göstermekle birlikte (%16.9) genel bütçe içindeki oranında %6.3 azalış meydana geldiği görülmektedir. Kuşkusuz bu durum Avrupa Birliği'nde son dönemlerde oldukça fazla tartışma konusu olan "tarımsal alana ayrılan payın çok yüksek olduğu ve bunun geri çekilmesi gerektiği" yaklaşımlarıyla yakından ilgisi bulunmaktadır. Çünkü daha önce de belirtildiği üzere AB'de tarım ve bileşenlerinin milli gelire katkısı oldukça düşük olmasına karşın genel bütçenin yaklaşık yarısı bu alana harcanmaktadır.

Yeni dönemde kırsal alana yönelik kalkınma perspektiflerinde kırsal kalkınma, çevre ve ormancılık faaliyetlerinin ön plana çıkması bütçenin yapılanmasında da kendini hissettirmektedir. 2000-2006 döneminde OTP içinde tarıma %88 oranında pay ayrılırken, bu oran 2007-2013 döneminde %77'ye gerilemiştir. Diğer yandan hem OTP'nin genel bütçe içindeki oransal payının, hem de OTP içinde tarıma ayrılan payın oransal olarak azalmasına karşın, Kırsal kalkınmaya yönelik finansal yatırımlar, hem mutlak değer (%129.8) ve hem de oransal olarak (%11.1) oldukça yüksek bir gelişme kaydetmiştir.

Yeni dönem (2007-2013) AB bütçesinde yukarıda açıklanan kırsal alana yönelik mali perspektif yanında, Avrupa Birliğine aday ülkeler için ayrılan ve bu dönem tek fon (IPA) çatısı altında kullanılacak olan mali destekler için genel bütçeden yeni dönem için toplam 14.1 milyar euro ayrılmış bulunmaktadır (Tablo 3). AB toplam bütçesinin %1.4'ünü teşkil eden bu fon her yıl artan bir oranda yeni dönem boyunca kullanılacaktır.

Tablo 3: Yeni Dönem (2007-2013) IPA (üyelik öncesi destek fonu) bütçesi (milyar euro)

Table 3: New Period (2007- 2013) IPA (Instrument for Pre-Accession Assistance) Budget (milliard euro).

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2007-2013 Toplam
Aday ve Potansiyel Aday Ülkeler	1.4	1.6	1.7	2.0	2.3	2.5	2.6	14.1

Kaynak: European Commission 2004e

Daha önce de ifade edildiği üzere, Avrupa Birliği yeni dönemde Katılım Öncesi Fonlardan yararlanacak ülkeleri iki kategoriye ayırmış bulunmaktadır, bunlardan müzakere sürecini başlatmış olan Türkiye ve Hırvatistan, **aday ülkeler** olarak değerlendirilmekte, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Sırbistan Karadağ ve Makedonya ise **potansiyel aday ülkeler** olarak kabul edilmektedir. Hernekadar potansiyel aday ülkelerin de bu fondan yararlanabilecekleri kabul edilmişse de, bu fona ayrılan bütçeden aday ülkeler olan Türkiye ve Hırvatistan daha fazla destek alabileceklerdir. 2007 yılından itibaren bu ülkelerin kullanıma sunulacak olan IPA fonuna ayrılan miktar, belirtilen tarihten itibaren her yıl ortalama 1.5 milyar euro civarında kullanılacaktır. Gerekli şartları zamanında yerine getirmesi halinde, Türkiye'nin, bu fondan her yıl yaklaşık 500 milyon euro kullanabileceği varsayılmaktadır.

Türkiye Kırsal Kalkınma Politikasının Özellikleri

Yukarıda özellikleri ele alınan AB kırsal kalkınma politikasının temel amaçlarını belirleyen ana eksnlere ve bunların kapsadığı başlıklara baktığımızda, ele alınan sorunların büyük bir bölümünün zaten Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana çözüm bulmak için çaba harcanan alanlar olduğunu, bir bölümünün ise, Türkiye için temel sayılabilecek sorunların ötesinde konular olduğunu görmekteyiz. Dolayısıyla amaç ve hedefler büyük ölçüde benzer özellikler gösterdiğine göre Türkiye'nin geldiğimiz noktada kırsal alanın kalkınmasına ilişkin

çalalarda istenen başarıyı sağlayamamasının nedenlerini başka unsurlarda aramak gerekmektedir.

Bilindiği gibi Türkiye'de, Cumhuriyetin kuruluşunda itibaren kırsal alan sorunlarına yönelik çözüm arayışlarına girilmiş ve bu yönde önemli çabalar harcanmıştır. Bu faaliyetler kimi zaman yasal düzenleme veya kamu teşkilatlanması şeklinde olurken, kimi zaman da sosyal içerikli projelerin ve kalkınmaya yönelik perspektiflerin oluşturulduğu toplantı ve konferanslar şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Türkiye'nin günümüzdeki mevcut kırsal alan özellikleri ve kırsal kalkınma politikasının daha iyi anlaşılabilmesi bakımından, belirtilen alana yönelik çalışmaların tarihsel süreçteki gelişimine kısaca bakmak yararlı olacaktır. Kuşkusuz bu süreçte yapılanlar veya yapılmayanlar günümüzdeki sahip olunan yapısal durumun temel belirleyicileri olmuşlardır.

Sahip olduğu sorunların büyük bir bölümünü geçmişten devralmak durumunda kalan Cumhuriyetin döneminin ilk yıllarını (1920-1959) kırsal kalkınma açısından bir enkaz kaldırma ve yeniden düzenleme dönemi olarak değerlendirmek mümkündür. Cumhuriyet döneminin devraldığı neredeyse işlemez duruma gelmiş tarımsal yapı, bu alana yönelik çalışmaları oldukça güçleştirmiş ve kısa zamanda mesafe alınmasını engellemiştir.

Cumhuriyetin ilanını takiben gerçekleştirilen ilk hamlelerden biri 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında toplanan "İzmir İktisat Kongresi" olmuştur. Dönemin mevcut ekonomik yapısının ortaya konulması ve sorunların çözümüne yönelik perspektiflerin belirlenmesi amacıyla toplanan kongre, Türkiye'de ekonomiyle ilgili bütün grup ve kişilerin bir araya getirilmesine olanak sağlamıştır. Bütün diğer sektörler için olduğu gibi tarımsal açıdan da önemli bir yere sahip olan kongrede; çiftçi, tüccar, sanayici ve işçiler olmak üzere ekonominin içinde doğrudan yer alan dört grup temsil edilmiş ve bu grupların kendi alanlarını ilgilendiren konuları gündeme getirmeleri sağlanmıştır.

Cumhuriyet döneminin kırsal alana yönelik ilk ve en önemli somut adımı 18 Mart 1924 yılında kabul edilen 442 sayılı Köy Kanunu olmuştur. Cumhuriyet tarihinin ilk kanunlarından biri olan köy kanunu, kırsal alana yönelik ilk ve en önemli yasal düzenleme olması yanında, köyü ilk kez bir bağımsız organ olarak tanıması, yeni yönetimin kırsal alana veya köye verdiği önemi teyid etmesi ve kararlılığını ortaya koyması bakımından büyük bir öneme sahip bulunmaktadır.

Köy Kanunu kabul edildiği dönemde tarımsal alana yönelik önemli atılımlardan biri de, mali ve eğitim gücü son derece sınırlanmış olan çiftçilerin bir araya gelerek üretim yapmaları ve mevcut güçlerini birleştirerek daha etkin bir üretim yapabilmelerini sağlamak olmuştur. Bu dönemde Atatürk önderliğinde kooperatifçilik örgütlenmesinin ilk örnekleri hayata geçirilmiştir.

Cumhuriyet idaresinde, ilk yıllardan itibaren hayvancılığa da büyük önem verilmiştir. Cumhuriyetin devraldığı hayvan varlığının sınırlı olmasının yanı sıra, savaşlar, salgın hastalıklar ve genel bakımsızlık, hayvancılığı olumsuz yönde etkilemiş ve hayvan sayısı gittikçe azalmıştır. Bu sorunun aşılmasına yönelik olarak, iklim ve toprak özelliklerine uygun hayvan yetiştirmek için birçok hara, hayvan hastalıklarıyla mücadele için bir çok deneme istasyonu ve veterinerlik okulları açılmıştır. Yine bu dönemde kırsal alanı ilgilendiren tarım ve hayvancılık faaliyetleri yanında ormancılık faaliyetine de özel bir önem verilmiş; ormanların işletilmesi için harita ve gözlem işlerini yürütmek üzere amenajman grupları oluşturulmuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarında kırsal alana yönelik olarak uygulanan vergi sistemlerinde de birtakım düzenlemeler yapılmış, Cumhuriyetin Osmanlı döneminden devraldığı ve tarımsal gelire yönelik uygulanan "aşar vergisi"nin kaldırılmıştır.

Cumhuriyetin bu toparlanma döneminde sadece memleketin içinde bulunduğu olumsuz koşullar değil, dünyanın değişik bölgelerinde yaşanan menfi olaylar da Türkiye'nin kalkınma hamlesinde zorlukların büyümesine neden olmuştur. Bunlardan biri hacmi, kapsama alanı ve süreci bakımından modern dünyanın en büyük ekonomik bunalımlarından biri olan ve 24 Ekim 1929 tarihinde Amerika Birleşik Devletlerinde başlayan "1929 Ekonomik Buhurunu"dur. Bu olay tüm dış gelirleri belli ürünleri ihraç etmeye dayanan gelişmekte olan ülkelere en ağır darbeyi vurmuştur. Yine bu gelişme, Türkiye'de çeşitli şekillerde yaşanan, Devletin iktisadi hayata müdahalesinin uygulama alanını genişletmiş ve "Devletçilik İlkesi"nin benimsenmesine zemin hazırlamıştır.

Yaşanan gelişmeler Cumhuriyetin ilerleyen dönemlerinde devletin kırsal alana daha fazla müdahale etmesini zorunlu kılmış ve destekleme çalışmalarını uygulamak üzere 24 Haziran 1938 tarih ve 3491 sayılı kanunla Ticaret Bakanlığı'na bağlı olarak **Toprak Mahsulleri Ofisi** kurulmuştur.

Belirtilen dönemde tarımsal desteklemenin yanı sıra tarımsal eğitime de büyük önem verilmiş ve 1930 yılında Ankara'da Yüksek Ziraat Mektebi kurulmuştur. Yine belirtilen yıllar tarım ve kırsal kalkınmaya yönelik arayışların sıklaştığı bir dönem niteliğinde olmuştur. 1938 tarihinde Ankara'da toplanan "**Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi**" bu arayışların bir sonucudur. Devletin kırsal alanda gelişmeyi sağlama çabalarını belirli bir doğrultuda yönlendirmek ve sorunları doğrudan ele almak amacıyla, Cumhuriyetin 15. yıldönümünde Ankara'da toplanan kongrede, tarım ve hayvancılıkla ilgili teknik konular yanında, köylerin bazı sosyal ve ekonomik sorunları geniş ölçekte ele alınmış, konuyla ilgili uzmanlar kırsal alana yönelik görüş ve düşüncelerini paylaşma imkanı bulmuşlardır.

Belirtilen dönemde resmi istatistiklere göre toplam nüfusun %76'sının kırsal alanda yaşıyor olması, çalışabilir işgücünün %86'sının ise tarımda istihdam edilen ve büyük bir bölümü okuma yazma bilmeyen bir topluluktan oluşması, kalkınma çalışmalarında eğitime büyük önem verilmesini zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluk 1940'lı yılların kırsal alana yönelik en önemli eğitim hamlelerinden birini teşkil eden ve sosyal bir kalkınma projesi olan "**Köy Enstitüleri**" projesinin ortaya konulmasına zemin hazırlamıştır. 17 Nisan 1940 tarih ve 3803 sayılı kanunla açılan ve faaliyet süreleri oldukça kısa olmasına karşın, etkileri çok uzun süre devam eden bu kurumlar, çeşitli yönlerden Türkiye Cumhuriyeti tarihinde önemli bir iz bırakmışlardır.

Türkiye'de belirtilen olumlu hamleler ve çabalar gerçekleştirilmeye çalışılırken 1939 yılında patlak veren ve 1945 yılına kadar devam eden **İkinci Dünya Savaşı**; sadece ülkede kalkınma faaliyetlerinin gelişmesi ve yerleşmesini engellemekle kalmamış, bütün alanlarda büyük güçlüklerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu dönemde Türkiye savaşa girmemiş olmakla beraber, çok sayıda insanın askerlik hizmeti için silah altına alınması, bu suretle tarımda çalışan işgücünün büyük kayıp yaşaması yanında, savaş yıllarının ağır ekonomik koşulluyla mücadele edebilmek için çiftçilerden çeşitli şekillerde vergilerin alınması zor ekonomik koşullar altında olan bu kesimin daha da kötü şartlar altına girmesine zemin hazırlamıştır.

Savaş dönemi ve sonrasında savaşın olumsuz etkilerini bir an önce ortadan kaldırmak amacıyla tarım, sanayi ve ulaştırma konularında çalışmalara hız verilmiş çiftçilerin makine, gübre gibi modern girdilere olan ihtiyaçlarını uygun fiyatlarla karşılamak için 1943 yılında **Zirai Donatım Kurumu** kurulmuştur. Yine bu dönemde, daha önce de zaman zaman gündeme gelen çiftçiyi topraklandırma çalışmaları, 1945 yılında "**Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu**"yla somutlaştırılmıştır. Bu Kanun; bir yandan büyük toprak sahiplerinin siyasal gücünü

kırmayı hedeflerken, diğer taraftan da toprak mülkiyetini tarımsal üretimi arttıracak şekilde yeniden düzenlemeyi ve çeşitli nedenlerle kullanılmayan toprakların değerlendirilmesini amaçlamıştır.

1950'li yıllar Türkiye Cumhuriyetinde hem siyasal açıdan ve hem de kalkınma yaklaşımları açısından farklı özelliklerin ortaya çıktığı bir dönem olarak belirginleşmiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren uygulanmakta olan tek partili yönetim rejimi bu tarihten sonra yerini "çok partili parlamenter sisteme" bırakmış, bu durum idari açıdan farklı düşünce ve yaklaşımların ortaya çıkmasını da beraberinde getirmiştir. Bu dönemde katı devletçilik anlayışının yerini liberal nitelikli politikalar almış, tarımsal üretimi arttırmada makineleşme en büyük araç olarak görülmüş ve hızla makineleşmeye gidilmiştir. Belirtilen dönemde makineleşmede (özellikle traktör sayısında) Cumhuriyetin kuruluşundan beri sahip olunan miktarlara birkaç yıl içerisinde ulaşılmış bu sayılar üçe dörde katlanmıştır.

Özellikle 1950'li yıllardan itibaren tarımsal üretimle birlikte hareketlenen sanayileşme faaliyetleri sonucu hızlanan şehirleşme süreci aynı zamanda kırdan kente göç olgusunu ortaya çıkarmış, ancak bu göç hareketi, sanayi, ticaret ve hizmetler sektörlerinde istenilen seviyenin yakalanamaması ve göçle gelen nüfusun emilememesi nedeniyle hem kırsal alanda hem de kentlerde pek çok sosyal ve fiziksel değişikliğin meydana gelmesine yol açmıştır.

1950'li yıllar kırsal kalkınmaya yönelik yeni kurumsal yapılanmaların oluşturulduğu bir dönem olmuştur. 1952'de kurulan **Toprak-Su Genel Müdürlüğü**, 1953'te kurulan **Devlet Su İşleri (DSİ)** teşkilatı bu dönemin önemli kamu teşkilatlarıdır.

Planlı Dönemin başlangıcı olan 1960'lı yıllar, Cumhuriyet tarihine her açıdan damgasını vuran olayların yaşandığı bir dönem olmuştur. Sözü edilen dönemde biryandan askeri müdahale sonucu idarede değişiklik yaşanmış diğer yandan yurdumuzun planla kalkınma amaçlarına yönelik olarak beş yıllık kalkınma planları oluşturulmuş ve bu planlar çerçevesinde faaliyetler yürütülmeye çalışılmıştır. Bu planlarda ana hedefleri belirlenen tarım ve kırsal kalkınma çerçevesinde yer alan; artan nüfusun beslenme ihtiyacının karşılanması, üretimde risklerin azaltılması, tarımda çalışanlara yeterli ve düzenli gelir sağlanması, kırsal kesimin kalkındırılması, tarımsal ihracatın geliştirilmesi ve tarımsal açıdan kendine yeterlilik ölçüsünün yükseltilmesi gibi ana hedefler değişmeksizin, kapsamı, niteliği, etki alanı ve yoğunluğu azaltılarak veya artırılarak sürdürülmüştür.

Adı geçen planların ilki olan ve 1963-1967 dönemini kapsayan **Birinci Beşyillik Kalkınma Planı**'nda kırsal alanı ilgilendiren planlama faaliyetlerinde "**Toplum kalkınması**" yaklaşımının öne çıktığı görülmektedir. Belirtilen dönemde Türkiye'de nüfusun yaklaşık %70'inin kırsal alanda yaşamakta olması, genel anlamda bütün topluluğu kapsaması gereken bu kavramın "**köy kalkınması**" olarak algılanmasına neden olmuştur. Birinci planda ilgili bölümde toplum kalkınması başlığının altında parantez içinde "**köy kalkınması**" yazması bunu teyit eder niteliktedir.

Bu dönemde, kırsal kesimdeki yaşam kalitesinin kentsel kesime yaklaştırılması, kentsel ve ulusal pazar ağıyla bütünleşmenin sağlanması, kırsal alana götürülen hizmetlerin maliyetlerinin azaltılması ve daha geniş topluluklara ulaşarak hizmet etkinliğinin artırılması, kırsal yerleşim planlamasının yapılması ve kalitesinin iyileştirilmesi gibi amaçlarla farklı hükümet dönemlerinde çeşitli yaklaşımlar da ortaya konulmuştur.

Bunlardan biri, 1963-1965 yıllarında köye götürülen hizmetlerde eşgüdüm ve taraflar arasında işbirliği sağlamak, hizmetlerden çevre köylerin yararlanmasını mümkün kılmak amacıyla pilot olarak uygulanan "**Örnek Köy**" veya "**Pilot Köy**" yaklaşımı olmuştur.

Bu yaklaşımı takiben ileri sürülen bir diğer görüş ise, 1965'ten itibaren yeni kurulan Köy İşleri Bakanlığı tarafından uygulanmaya çalışılan “Çok Yönlü Kırsal Alan Planlaması” yaklaşımı olmuştur. Toplum Kalkınması yaklaşımını geri plana ittiği ve onu önemsizleştirdiği eleştirine de maruz kalan bu yaklaşımı; ortaya çıkış amacı, planlama çerçevesi ve hedefleri itibariyle günümüzde Avrupa Birliğinin Kırsal Kalkınma Politikalarıyla oldukça benzerlik taşımaktadır. Yaklaşım bu bakımdan oldukça iyi bir kurguya sahip olmasına karşın çok sınırlı ölçüde uygulama alanına taşınabilmiştir.

1960 sonrası Birinci Plan döneminde kırsal kalkınmaya yönelik gündeme sıkça gelen konulardan biri de “dağ ve orman köyleri” olmuştur. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren sıkça gündeme gelen orman köylerine yönelik kalkınma çabaları bu dönemde de kendine yer bulmaya devam etmiştir.

1968-1972 dönemini kapsayan İkinci Beşyillik Kalkınma Planı döneminde, önceki planda Toplum Kalkınması yaklaşımı içinde değerlendirilen “Kırsal (Köy) Kalkınması”nın daha bağımsız bir yapı kazandığı görülmektedir. Bu yapı konunun ele alındığı bölümde “köy ve köylü sorunu” başlığının seçilmesinde açıkça görülebilmektedir.

Bu dönemde orman köylerinin sosyo-ekonomik ve kültürel yönden kalkındırılması amacıyla 1970 yılında Orman-Köy İlişkileri (ORKÖY) Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Kırsal alanı ilgilendiren diğer bir düzenleme ise, “tarımsal yapının temelindeki aksaklıkların giderilmesine yönelik tedbirler dizisi” olarak kabul edilen ve 19 Temmuz 1973 tarih ve 14599 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanunu olmuştur.

Önceki plan dönemlerinde arzu edilen sonucun elde edilememesi yeni yaklaşımları gerekli kılmış ve 1973-1977 yılları arasında uygulamaya konulan Üçüncü Beşyillik Kalkınma Planı başlığına “yeni strateji” kavramı yerleştirilmiştir.

Belirtilen Kalkınma Planı döneminin kırsal alana yönelik öne çıkan özelliği, köy ihtiyaçlarının en az maliyetle ve köylerin tamamına yaygın bir biçimde ulaştırılması, kırsal nüfusun ulusal pazar ve yaşantısıyla bütünleşme sürecinin hızlandırılması ve yerleşim yapısının olumlu yönde etkilenmesinde başlıca araç olarak ortaya çıkan “Merkezi Köyler” yaklaşımıdır. Bu yaklaşımının yanısıra, uygulama şansı bulmamakla birlikte 1970-1980 yılları arasında ortaya konulan bir köy kalkınma yaklaşımı, her bölgenin özelliklerine göre 8-10 birimin bir araya getirilerek bir ünite olarak kabul edilmesi, köylerin merkezindeki yerleşmenin tarım kenti yapılması esasına dayandırılmış olan “Tarım Kentleri” projesidir.

Belirtilen Plan döneminin kırsal kalkınma açısından bir diğer önemli özelliği ise, 1970’li yıllardan itibaren, önemli bir bölümü dış kaynaklarla finanse edilen kırsal kalkınma projelerinin uygulamaya konulmuş olmasıdır. 1976-1983 yıllarını kapsayan “Çorum-Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi”yle başlayan, bu Yöresel Kırsal Kalkınma Projeleri, kırsal alanda altyapıyı iyileştirmeyi, bu kesimlerde yaşayan nüfusun gelirlerini artırmayı, yaşam düzeylerini yükseltmeyi, bitkisel ve hayvansal üretimi geliştirmeyi amaçlayan projeler niteliğindedir. Adı geçen projeyi 1982-1989 tarihleri arasında “Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi”, 1991-2001 döneminde “Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi, 1990-1999 yılları arasında “Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesi, 1998-2004 yılları arasında “Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi” takip etmiş, 2005 - 2012 yılları arasında “Sivas-Erzincan Kırsal Kalkınma Projesi” uygulamaya konulmuş, “Gümüşhane-Bayburt-Rize Kırsal Kalkınma Projesi”nin ise planlama aşaması tamamlanmıştır.

1979-1983 dönemini kapsayan Dördüncü Beşyillik Kalkınma Planında kırsal gelişmenin sağlanması amacıyla yönelik olarak kullanılacağı belirtilen araç “Köykent Yaklaşımı” olmuştur. Birbirine yakın ve aralarında ulaşım kolaylığı bulunan köyler arasında merkezi

konumda bulunan yerleşmeye yeni yönetsel nitelikler kazandırılarak çevredeki diğer yerleşmelerin bundan olumlu etkilenmesinin sağlanması esasına dayanan bu kalkınma modelinin uygulanma alanı birkaç örnekle sınırlı kalmıştır.

Dördüncü plan uygulama dönemi sonuna rastlayan 1983 yılında 2924 sayılı “**Orman Köylülerinin Kalkındırılmasının Desteklenmesi Hakkında Kanun**” kabul edilmiş, bu yolla Türkiye’deki kırsal yerleşmelerin yaklaşık ¼’ünü oluşturan orman içi ve kenarı köylülerinin kalkındırılmasının desteklenmesi ve ormana bağımlılıklarının azaltılması kapsamında çalışmalar sürdürülmüştür.

Adı geçen Plan döneminde yasal ve kurumsal düzenlemelerin yanı sıra bir takım kalkınma program ve yaklaşımları da ortaya konulmuştur. Türkiye’de kırsal alanların kalkındırılmasına ve gelişimine yönelik politika unsurlarından biri olarak sunulan “**Fiziki Planlama Yaklaşımı**” bunlardan biri olmuştur. Bu müdahale aracıyla kırsal alanda arazinin korunması, gelir düzenlemeleri, doğal kaynakların kullanımı, kır-kent dengesinin sağlanması ve doğal yaşamın korunması amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik çevre düzeni planları hazırlanmış ancak planlama konusundaki yetki karmaşası ve planlama çerçevesinin eksik olması, kırsal alanda plan uygulamalarında başarısızlığa neden olmuştur.

Askeri müdahalenin ardından sivilleşme sürecinin yaşandığı **Beşinci Beşyillik Kalkınma Planı** (1985-1989) döneminde Türkiye’de uygulanan politikalar, katma değeri düşük olan tarım faaliyetlerinin kamusal yatırım konuları arasında arka planda kalmasına neden olmuştur.

Adı geçen Planda dikkati çeken bir yenilik, sonraki dönemlerde ülke gündemine daha fazla gelmeye başlayan ve kırsal kalkınma faaliyetlerini de yakından ilgilendiren **Bölge Kalkınma Projelerine** verilen önemin vurgulanmasıdır. Nitekim bu dönemden itibaren kırsal alan kalkınmasını da içine alan ve **Güneydoğu Anadolu Projesiyle (GAP)** özdeşleşen, Entegre Bölgesel Kalkınma Projeleri gündeme gelmiş ve uygulama alanı bulmuştur.

Beşinci Beşyillik Kalkınma Planı döneminde yeni kurumsal düzenlemelere de gidilmiş ve kırsal alana götürülen hizmetlerin tek kurum çatısı altında toplamak amacıyla, Yol-Su-Elektrik (YSE), Toprak-Su ve Toprak İskan Kurumları ile Orman Genel Müdürlüğü’nün Orman Yolları Ünitesi birleştirilerek 18 Haziran 1984 yılında çıkarılan 212 Sayılı Kanun hükmünde kararname ile Tarım, Orman ve Köyişleri Bakanlığına bağlı **Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü** kurulmuştur. Etkinliğini arttırmak amacıyla adı geçen kurum, 7 Temmuz 1993 tarihinde Başbakanlığa bağlanmış ancak bu oluşum amaçlanan hedeflere ulaşmayı tam olarak sağlayamadığından 2002 yılında bazı birimleri kapatılmış 2005 yılında ise teşkilat fiili olarak kaldırılmıştır.

Belirtilen plan döneminde oldukça dar bir alanda uygulama şansı bulmuş olmakla birlikte, kırsal ve tarımsal kalkınmaya yönelik bir yaklaşım da “**Önder Çiftçi Projesi**” olmuştur.

1990-1994 yılları arasında uygulanan **Altıncı Beşyillik Kalkınma Planında** kırsal alan altyapı çalışmalarına yönelik perspektiflerin sıralanması ve yöresel kırsal kalkınma projelerinin devam ettiğine vurgu yapılması dışında dikkati çeken bir yenilik gözlenmemiştir.

1996-2000 döneminde uygulamada olan **Yedinci Beşyillik Kalkınma Planı** dönemi **Küreselleşme** olgusunun dünya gündemine girdiği, her alanda olduğu gibi tarımsal ve kırsal alanlarda da küresel aktörlerinin etkinliklerini açıkça hissettirdikleri bir dönem olmuştur

Bu dönemde Türkiye’de gündeme gelen ve kırsal alan kalkınmasını ilgilendiren yeni bir kavram ise “**kırsal sanayi**” olmuştur. Kır-kent arasındaki sosyokültürel ve ekonomik farklılıkları optimum bir dengeye kavuşturulmak, kırsal nüfusu yerinde kalkındırmak, göç ve istihdam sorunlarını yerinde çözmek bu yaklaşımın temel amaçları olmuştur.

Belirtilen Plan döneminde bölgesel gelişme projeleri ile bölge planlaması çalışmaları hızlandırılmış, Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi tamamlanarak uygulamaya konulmuş, Doğu Karadeniz (DOKAP) ve Doğu Anadolu Bölgesel Gelişme Plan (DAP) çalışmalarına devam edilmiş, Doğu Akdeniz Bölgesel Gelişme Projesi ve Marmara Bölge Planının hazırlık çalışmaları da sürdürülmüştür.

Bunlardan, DOKAP yoluyla, Karadeniz Bölgesi'nin doğusunda yer alan illeri kapsayacak alt bölgede, Türkiye'nin diğer bölgeleriyle olan gelişmişlik farkının azaltılması, bölgede yaşayan nüfusun refah düzeyinin yükseltilmesi ve göç eğilimlerinin istikrarlı bir dinamığe kavuşturulması hedeflenirken, DAP yoluyla Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan 14 ilin bir bütün olarak kalkındırılması amaçlanmıştır.

2001-2005 döneminde uygulanan **Sekizinci Beşyillik Kalkınma Planı** dönemi, Avrupa Birliği sürecinin adeta damgasının vurduğu bir dönem olmuştur. Sekizinci planda kırsal alan kalkınmasına da önemli yer ayrılmış, ilk defa **Kırsal kalkınma başlığı** bu planda kullanılmış ve sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde yerel potansiyellerin harekete geçirilerek, gelir ve istihdamın artırılması temel amaç olarak gösterilmiştir.

Sekizinci Plan dönemin devam niteliğindeki bir diğer kırsal kalkınma projesi ise köy-kent projelerinin yeni bir örneği olan "**Mesudiye Köy-Kent Projesi**"dir. Adı geçen Köy-kent Projesi 2000 yılından itibaren uygulamaya konulmuş ve başarılı sayılabilecek sonuçlar alınmıştır.

Sekizinci planın son uygulama yılını oluşturan 2004 yılında AB'ye tam üyelik kapsamında müzakere tarihinin alınmasıyla, diğer tüm konularda olduğu gibi tarımsal ve kırsal kalkınma alanında yapılan çalışmalarda da Avrupa Birliğinin etkisi daha fazla hissedilmeye başlanmıştır.

2005 yılında müzakerelere başlanması ise süreci daha da hızlandırmış, ilerleme raporlarında eksiklikleri belirtilen konulara ilişkin düzenlemeler daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır. Bu düzenlemelerden kuşkusuz en önemlilerinden birini Kırsal Kalkınma Stratejisi oluşturmaktadır. DPT tarafından hazırlanan ve 04.02.2006 tarihli resmi gazetede yayınlanan "**Türkiye Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi Belgesi**", Kırsal kalkınma faaliyetlerine bütüncül bir politika çerçevesi oluşturmak, bu kapsamda 2006 yılında hazırlanması ve uygulamaya konulması öngörülen "**Ulusal Kırsal Kalkınma Planı**"na esas teşkil etmek, ulusal ve uluslararası kaynaklarla finanse edilecek kırsal kalkınma program ve projelerinin hazırlanması ve uygulanmasında ilgili kesimlere perspektif sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.

Türkiye'nin mevcut şartlarda kırsal kalkınma bakımından güçlü ve zayıf yanları ile fırsat ve tehditlerin ortaya konulduğu strateji belgesinde; Türkiye'nin uzun vadeli gelişme perspektifine paralel olarak, kırsal kalkınmada "temelde yerel potansiyel ve kaynakların değerlendirilmesini, doğal ve kültürel varlıkların korunmasını esas alarak, kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının kentsel alanlarla uyumlu olarak yöresinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınması" temel amaç olarak belirtilmiştir.

Strateji Belgesinin **Temel ilkeleri** ise; mekansal duyarlılık, işbirliği ve katılımcılık, sürdürülebilirlik, sosyal içerme, politika ve düzenlemelerde tutarlılık ve etkin izleme, kaynak kullanımında etkinlik olarak sıralanmıştır (Tablo 4).

Tablo 4: Türkiye Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi çerçevesi
Table 4: Turkey National Rural Development Strategy framework

TEMEL AMAÇ	ILKELER
<p>Temelde yerel potansiyel ve kaynakların değerlendirilmesini, doğal ve kültürel varlıkların korunmasını esas alarak; kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının kentsel alanlarla uyumlu olarak yöresinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınması.</p>	Mekansal Duyarlılık
STRATEJİK AMAÇLAR VE ÖNCELİKLER	
<p>Stratejik Amaç 1: Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkanlarının Artırılması</p> <p>Öncelik 1: Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması</p> <ul style="list-style-type: none"> -Üreticilerin Örgütlenme ve Bilgi Düzeyinin Yükseltilmesi -Su ve Toprak Kaynaklarının Etkin Kullanımı -Tarım ve Gıda Sanayi İşlemlerinin Rekabet Gücünün Artırılması -Gıda Kalitesi, Tüketicinin Korunması ve Gıda Sağlığına Yönelik Kontrol Yapılarının Güçlendirilmesi <p>Öncelik 2: Kırsal Ekonominin Çeşitlendirilmesi</p>	İşbirliği ve Katılımcılık Sürdürülebilirlik
<p>Stratejik Amaç 2: İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi</p> <p>Öncelik 1: Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi</p> <p>Öncelik 2: Yoksullukla Mücadele ve Dezavantajlı Grupların İstihdam Edilebilirliğinin Artırılması</p> <p>Öncelik 3: Yerel Kalkınma Kapasitesinin Güçlendirilmesi</p>	Sosyal İçerme
<p>Stratejik Amaç 3: Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması</p> <p>Öncelik 1: Kırsal Altyapının Geliştirilmesi</p> <p>Öncelik 2: Kırsal Yerleşimlerin Geliştirilmesi ve Korunması</p>	Politika ve Düzenlemelerde Tutarlılık ve Etkin İzleme
<p>Stratejik Amaç 4: Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi</p> <p>Öncelik 1: Çevreci Tarım Uygulamalarının Geliştirilmesi</p> <p>Öncelik 2: Orman Ekosistemlerinin Korunması ve Orman Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması</p> <p>Öncelik 3: Korunan Alanların Yönetimi ve Geliştirilmesi</p>	Kaynak Kullanımında Etkinlik

Kaynak: DPT 2006b:41

Bu ilkelerden **Mekansal duyarlılık**; kırsal alanların çeşitliliğini ve bölgelere göre farklılaşan şartlarını göz önünde bulunduran bir yaklaşımı benimserken, **İşbirliği ve Katılımcılık İlkesi**; Ulusal ve yerel düzeyde kamu kesimi, özel kesim, üniversiteler ve sivil toplum örgüt-

leri arasında işbirliği ve koordinasyonun geliştirilmesini hedeflemekte, **Sürdürülebilirlik İlkesi**; toplumun ekonomik ve sosyal şartlarında meydana getirilecek gelişmelerin sürekli kılınmasını amaç edinmekte, **Sosyal Düzenleme İçerme İlkesi**; Kırsal kalkınmada, yoksulluk ve sosyal dışlanmaya maruz kalan veya bu risk altında olan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayata aktif katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilerek toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin sağlanmasını temel almakta, **Politika ve Düzenlemelerde Tutarlılık ve Etkin İzleme İlkesi**, aslında Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren hemen her dönem önemli bir sorun olarak karşımıza çıkan kalkınma politikalarında tutarlılık ve süreklilik eksikliğini ortadan kaldırmayı amaçlayan ve Strateji kapsamındaki uygulamaların düzenli olarak izlenmesi, değerlendirilmesi ve değerlendirme sonuçlarından hareketle stratejik müdahalelerin zamanında yapılabilmesi, gerekirse strateji belgesinin yenilenmesi veya revize edilmesi için güncel teknolojiyle uyumlu ve il bazında izlemeyi de sağlayacak bir sistemin oluşturulması için gerekli çalışmalar gerçekleştirilmesini hedeflemektedir. **Kaynak Kullanımında Etkinlik İlkesi** ise, kıt kaynakların daha etkin ve verimli kullanılması için gerekli önlemlerin alınmasını ifade etmektedir.

Türkiye Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisinin Temel stratejik amaçları ve önceliklerine baktığımızda, AB yeni dönem kırsal kalkınma politikasının temel eksenlerine paralellik gösterdiğini görmekteyiz. Belgede, AB kırsal politikasında da önemli bir yer tutan; ekonominin çeşitlendirilmesi ve iş imkanlarının artırılması mevcut kırsal yapıların rekabet günün sağlanması, kırsal altyapının geliştirilmesi çevreye-duyarlı tarımsal üretimin teşvik edilmesi, su ve toprak kaynaklarının etkin kullanımı ile orman alanlarının korunması ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması gibi önceliklere yer verilmiş bulunmaktadır.

Adı geçen Strateji belgesi kuşkusuz Türkiye'nin kırsal kalkınmaya yönelik çalışma ve planlamalarında çok önemli bir yol gösterici rol oynayacaktır. Hazırlanan çerçeve belgesi eskiden beri eksikliği hissedilen kırsal kalkınma faaliyetlerinin bir bütün halinde ele alınması, sürekliliğinin sağlanması ve izleme-değerlendirme mekanizmalarının çalıştırılabilmesi bakımından da özel bir önem arz etmektedir. Ancak geçmişte de teorik içerikleri çok iyi kurgulanan ancak hayata geçirilemeyen çok sayıda kırsal kalkınma yaklaşımı ortaya konulduğu düşünüldüğünde, AB normlarına göre hazırlanmış bu strateji belgesinin de ancak uygulama alanına aktarılabilirdiği ölçüde başarılı sayılabileceği açıktır.

2006 yılı, aynı zamanda Türkiye'de uzun yıllardır eksikliği hissedilen ve yokluğunun ortaya çıkardığı sakınca ve sıkıntılar dile getirilen "Tarım Kanunu"nun çıkarıldığı yıl olmuştur. 5488 sayılı Tarım kanunu, 25 Nisan 2006 tarih ve 26149 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yine 2006 yılında, 2007-2013 dönemini kapsayacak olan "Dokuzuncu Kalkınma Planı" yayınlanmıştır. Adı geçen Plan ilk defa Avrupa Birliği müzakere süreci ve süresi de dikkate alınarak 7 yıllık olarak hazırlanmıştır. Bu durum kuşkusuz bütünüyle AB'yle ilişkilerin getirdiği bir neticedir. Dokuzuncu plan, bütün diğer mevzuat çalışmalarında olduğu gibi, Avrupa Birliği yasal düzenlemelerine uyumlu olarak planlanmış AB yeni bütçe ve plan dönemi olan 2007-2013 periyoduna uygun olarak hazırlanmış bulunmaktadır.

Türkiye -Avrupa Birliği Kırsal Alan Yapısal Farklılıkları

Özellikle 2005 yılından itibaren AB'ne uyum konusunda diğer birçok alanda olduğu gibi, kırsal kalkınmaya ilişkin çalışmalarda da önemli bir ivme yakalanmış bulunmakta birlikte bunun yeterli olduğu söylenemez. Çünkü, Türkiye ile AB arasında gerek kırsal yapı ve gerekse yasal ve idari yapılarındaki önemli farklılıklar, Türkiye'nin tarama ve müzakere sürecinde beklenen başarıyı sağlaması için daha süratli ve kararlı hareket etmesini zorlamaktadır.

Bu farklılıkların başında, strateji oluşturma, yönlendirme ve uygulamadan sorumlu olan **idari yapının nitelikleri** gelmektedir.

Avrupa birliğinde diğer bütün alanlarda olduğu gibi kırsal alana yönelik kalkınma çalışmalarını; dönemin gereklerine göre değişiklik gösteren dinamik niteliğine karşı, yasal, kurumsal ve strateji olarak sağlam temellere dayanan, uzun soluklu ve sonuçları sorgulanabilir bir yapı gösterirken, Türkiye'de geçmişten beri kırsal alanların geliştirilmesine yönelik pek çok yasal, kurumsal ve idari yapının kurulmasına ve işletilmesine karşı, kurumların yetersizliği veya belirtilen amaç için çalışmalar yürüten kurumlar arasındaki koordinasyon eksikliği, yasal düzenlemelerin sık sık içerik değiştirilmesi, uygulaması düşünölen veya uygulanan bir stratejinin sonuçları görölmeden değiştirilmesi, kalıcı ve etkili bir kalkınma hamlesinin gerçekleştirilmesini engellemiştir.

Diğer yandan Avrupa Birliğinde oluşturulan idari, yasal ve kurumsal yapı ve mekanizmalarla uygulanacak politikaların çerçevesi, önceliği ve disiplini en verimli şekilde sağlanırken, Türkiye henüz belirgin, sürekli ve tutarlı bir **politika çerçevesi** oluşturamamış **politikalarda önceliklerini** de tam olarak belirleyememiştir. Türkiye'de diğer politikalarla birlikte, tarım ve kırsal kalkınma politikalarının oluşturulmasına esas teşkil eden Beş yıllık kalkınma planları öngöröleri ile gerçekleşen çalışmalar arasında bir paralellik ve tutarlılık sağlanamamış, böylece her yeni Beş Yıllık Plan, adeta eski planın devamı şeklinde genel bilgilerle doldurulmuş bir doküman niteliğine bürünmüştür.

Türkiye'de politika çerçevesi ve öncelik eksikliğinin yanı sıra, uygulanan politikalarda önemli ölçüde **politika disiplini** eksikliği bulunmaktadır. Ülkemizde tarım politikalarında her dönem siyasetin ağırlığı farklı derecelerde olsa hissedilmiş, kırsal kesimde yaşayan büyük nüfus kitlesinin önemli bir oy potansiyeli oluşturması, tarım politikalarının çoğu zaman siyasi amaçlarla kullanılmasına yol açmıştır. Bu politikalar, tutarlı bir kalkınma yaklaşımının önünü tıkayarak, sektörün yapısında olumsuz sonuçlar yaratmış ve ekonominin genel dengesini bozmuştur.

Türkiye - AB arasında karşımıza çıkan bir diğer önemli farklılık da; kırsal kalkınmada **perspektif oluşturma** konusunda belirginleşmektedir. AB'de başlangıçta Ortak Tarım Politikası tarımsal üretimin artırılması üzerine odaklanmış olmakla birlikte, ilerleyen dönemlerde ortaya çıkan yeni ihtiyaç ve öncelikler ışığında OTP bir takım reformlara konu olmuştur. Özellikle Gündem 2000 reformuyla birlikte, kırsal alanının sadece tarım sektöründen ibaret olmadığı, çevrenin ve doğal kaynakların korunması, kırsal nüfus için yeni iş imkanlarının yaratılması gibi endişelerin ön plana çıkmasıyla "kırsal kalkınma"nın ayrı ele alınması gereği, belirtilen reform süreciyle birlikte kırsal kalkınmanın OTP'nin iki temel ayağından biri olması sonucunu doğurmuştur.

Türkiye'de ise, çerçevesi belli olan bir tarım politikası olmadığı gibi bir kırsal kalkınma perspektifi de tam olarak oluşturulamamıştır. Bunun da ötesinde çoğu kez tarımsal kalkınma ve kırsal kalkınma birbirlerinin yerine kullanılan kavramlar olmuşlardır. Oysa kırsal kalkınma tarımsal gelişmeyi de içine alan çok daha geniş çerçevesi olan bir kavramdır.

Kalkınmada uygulanacak politikaların belirlenmesinde yaşanan perspektif oluşturma eksikliği, **politika amaçları** ve **uygulamalarında** da yansımaları bulmuştur. AB'de tarım politikasının amacı, azalmakta olan kırsal nüfusu yerinde tutmak, bu yolla tarım alanlarının boş bırakılmasını ve tarım nüfusunun bu faaliyeti terk etmesini önlemek yönünde olurken, halen toplam nüfusunun %35'i kırsal alanda yaşayan Türkiye'de böyle bir ihtiyaç olmamasının ötesinde belirtilen kırsal nüfus miktarı bir sorun olarak değerlendirilmektedir.

Yine Avrupa Birliği tarım politikasında eskiden beri üreticiler yüksek desteklemelerle korunup, oluşturulan koruma mekanizmalarıyla çiftçilerin gelir kaybı önlenerek, uluslararası pazarlarda rekabet edebilirlikleri sağlanırken, Türkiye'de, ürün taban fiyatları vb. yollarla yapılan desteklemeler çiftçilere yeteri katkıyı sunmaktan öte, gerçekleştirilen makul olmayan ödemeler genel bütçede büyük açıkların oluşmasına neden olmuştur.

Yukarıda özetlenen politika yaklaşımları farklılıklarının yanı sıra, bu politikalarının oluşmasında etkili olan ve uygulanan politikalardan doğrudan etkilenen **kırsal yapı karakterlerinde** de Birlik ve Türkiye arasında belirgin farklılıklar göze çarpmaktadır.

Bu farklılıklardan biri, kırsal alan faaliyetleriyle geçimlerini sağlayan nüfusun toplam nüfus içindeki payıdır. AB'de çalışan nüfusun istihdamdaki payı % 4.5 civarındayken, Türkiye'de geçmişten günümüze önemli ölçüde azalmasına karşın bu oran halen % 34'ün üzerindedir.

Tarımsal-kırsal istihdam konusunda aralarında adeta uçurumlar bulunan Türkiye ve AB arasında belirgin diğer bir farklılık ise **tarımsal üretiminin GSMH'daki payıdır**. AB'de tarımsal üretim GSMH'nın küçük bir bölümünü oluştururken Türkiye'de bu oran yine gün geçtikçe azalma eğiliminde olmasına karşın halen %14 civarında seyretmektedir.

Türkiye - AB arasında tarımsal **işletmelerinin nitelikleriyle** ilgili de önemli farklılıklar bulunmaktadır. 25 üyeli AB'de toplam işletme sayısı 13 milyon civarındayken, Türkiye'de toplam 3 milyon civarındadır. Dolayısıyla Türkiye AB'ye üye olduğunda, Birliğin toplam işletme sayısının %23'nü oluşturacaktır.

İşletmelerdeki sayıca fazlalığın yanında tarımsal **işletmelerin ortalama büyüklükleri** açısından da ikt kesim arasında adeta uçurumlar bulunmaktadır. AB'de ortalama işletme büyüklüğü 19 ha civarında bulunurken, Türkiye'de bu büyüklük yaklaşık 6 ha'dır.

Türkiye ile AB arasında **tarımsal üretim verimliliği, üretim kalitesi** vb. konularda da farklılıklar yaşanırken, belirtilen sektörle ilgili örgütlenme konusunda da önemli ayrılıkların varlığı göze çarpmaktadır.

AB'de aşırı üretim önemli tarım politikası sorunu haline gelmiş bulunmakta, üretim fazlalıkları çok büyük masraflarla ihraç edilmeye veya başka amaçlarla tüketilmeye çalışılmaktadır. Bu durum Birliğin tarım politikasında reformlar yapmasını ve bu reformlarla da üretimi azaltma yönünde politikalar benimsenmesine yol açarken, Türkiye'de henüz bir üretim planlaması bile yapılmamış ve hangi ürünlerden ne kadar yetiştireceğini tam olarak belirlenmemiştir. Türk tarım politikasının üretimle ilgili amacı genelde verimlilik artışı ile üretim artışını sağlamak şeklinde olmuştur.

AB'de gelişmiş ve reform süreçlerine katkıda bulunabilecek üretici **örgüt yapısı** bulunmasına rağmen, Türkiye'de bu konuda yaşanan sorunlar henüz çözümlenememiştir. AB'de üreticiler, üretici örgütleri ve kooperatifler içinde örgütlenmiştir. Bir çok ürün için ister fiyat politikaları ve isterse üretici yardımları şeklinde desteklemeye yönelik araçlardan sadece bu tür örgütlerin çatısı altındaki üreticiler yararlandırılmaktadır. Türkiye'de ise kooperatiflerin güçlendirilmesi yönünde bir politika oluşturulamamakta, bu durum mevcut tarımsal birliklerin etkinliğini sınırlamaktadır.

Belirtilen yapısal farklılıkların yanı sıra Türkiye-AB arasında kırsal alanı ilgilendiren, tarımsal araştırma ve geliştirme, tarımsal eğitim, yayın ve bilgi iletişimi, uygulanan üretim teknolojisi gibi konularda da büyük farklılıklar gözlenmektedir.

Kuşkusuz yukarıda kısaca sıralanan Türkiye-AB arasında mevcut çeşitli farklılıklar, iki taraf arasında yapısal yakınlaştırmayı zorlaştırmakta ve zaman almasına neden olmaktadır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikasına Uyumu ve Yaratacağı Etkiler

Çalışmanın önceki bölümlerinde kısaca özetlendiği üzere Türkiye'de cumhuriyetin kuruluşundan itibaren kırsal kalkınmaya yönelik pek çok idari, yasal ve kurumsal düzenleme yapılmasına karşın, günümüzde Türkiye'de kırsal alanın geçmişte karşı karşıya olduğu sorunların büyük ölçüde varlıklarını koruduğunu görmekteyiz. Bunların başında kır yerleşmelerinin; yerleşim düzeni (dağınık yerleşme, kır yerleşme sayısının fazlalığı- 36 bin köy ve bağlı birimleri ile birlikte yaklaşık 80 bin yerleşme ünitesi), plansız yapılanma ve altyapı eksikliği (yol, su ve haberleşme) konularıyla ilgili sorunlar gelmektedir. Yine kırsal ekonomik faaliyetlerin başında gelen tarımın, arazi yapısı (parçalı ve dağınık arazi, küçük işletmeler, sulama sorunu), mülkiyet sistemi ve tarımsal faaliyetlerin üretim, işleme ve pazarlama aşamaları ile hayvancılık, ormancılık ve diğer kırsal alan faaliyetleri (kırsal turizm, kırsal sanayi) pek çok sorun yaşarken, kırsal alan hizmetlerinin sosyal boyutunu oluşturan eğitim, sağlık, nüfus hareketleri (göç) konusunda da önemli sorunlar yaşanmaktadır.

Gerek süregelen bu sorunlar ve gerekse Türkiye - AB arasında belirginleşen yapısal farklılıklar, Türkiye'nin üyelik sürecinde gerçekleştireceği çalışmaların özenle yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye; gerek AB'ye üyeliğin şart koştuğu yapısal ve kurumsal uyumu gerçekleştirmek ve gerekse AB yasal düzenleme ve uygulama deneyimlerinden yeterince yararlanabilmek için etkin yapılanma kararlılığını sürdürmelidir. Bu kararlılık içinde de AB kırsal kalkınma perspektifleri çerçevesinde kendi coğrafi özelliklerini göz önünde tutarak sağlıklı bir kırsal kalkınma modeli ortaya koymalıdır.

Bu süreçte en önce yapılması gereken Türkiye'nin idari yapılanmasını yeniden gözden geçirerek, Birlik müktesebatına uygun yönetim sistemini hızla yerleştirmesidir. Kuşkusuz Türkiye gibi büyük bir devletin uzun yıllar boyunca şekillenmiş idari sistemini kısa sürede yeniden düzenlemek kolay değildir. Ancak diğer yandan unutulmaması gereken husus ise, idari yapılanmada meydana gelebilecek en küçük aksaklığın bütün sürece çok büyük maliyetler yükleyebileceğidir.

Idari yapılanmanın yanı sıra Türkiye kendi kırsal alanının özelliklerini dikkate alarak kırsal kalkınma perspektiflerini ortaya koymalıdır. Kuşkusuz bu yapılırken AB'nin deneyim ve yaklaşımları dikkate alınmalıdır. Ancak bu hassasiyet ülke yapısal bünyesine uymayan metodlarının aynen alınıp uygulanmaya çalışılmasında değil, ülke özelliklerine uyarlanmış şekliyle uygulanmasında gösterilmelidir. Aksi taktirde her iki cephede belirginleşen yapısal farklılıklar nedeniyle uygulamaların yapay kalacağı ve sağlam bir zemine oturtulamayacağı unutulmamalıdır.

Belirlenen perspektiflerin gerçekçi bir şekilde ortaya konulabilmesi için, sahip olunan potansiyelin tam olarak bilinmesi şarttır. Bu bakımdan geçmişten beri planlama aşamasında büyük bir sıkıntı yaratan bilgi ve istatistiklerin en sağlıklı şekilde elde edilmesi için gerekli sistemlerin kısa zamanda tamamlanması zorunlu bulunmaktadır.

Türkiye, AB'nin uzun zaman sürecinde şekillenen deneyimlerinden yararlanmak durumundadır. Ancak bundan daha önemlisi, AB'nin üyelik öncesi fonlarından destek alabilmesi için gerekli olan yasal ve idari mekanizmaları bir an önce kurmasıdır.

Halen ülkemizde toplam nüfus içinde önemli bir oransal büyüklük gösteren kırsal nüfusa yönelik, AB'ne uyum süreciyle birlikte karşılaşılabilecekleri muhtemel değişikliklere ilişkin tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri hızlandırılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır. Yetersiz veya nitelikli olmayan örgütlenme nedeniyle güçbirliği sağlanmasının önündeki engeller süratle kaldırılarak kırsal toplumun karar alma, uygulama ve değerlendirme süreçlerine dahil edilmesinin yolu açılmalıdır.

Çiftçilerin bilgilendirilmesi ve doğru yönlendirilmesi amacıyla "kırsal kalkınma uzmanlığı" kapsamında eğitimli personelin hızla kırsal alanda istihdam edilmesine yönelik çalışmaların başlatılması ve bu konudaki yasal düzenlemelerin çerçevesinin belirlenmesi gerekmektedir.

Cumhuriyetin ilanından bugüne yaşanan deneyimler bize, kırsal alana ilişkin yasal düzenlemeler yapmanın tek başına kalkınmayı sağlamaya yetmediğini göstermektedir. Bu bakımdan oluşturulacak mekanizmalar etkin izleme, denetleme ve sonuçları değerlendirme süreçleriyle sıkı bir şekilde desteklenmelidir.

Kuşkusuz Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğinin gerçekleşmesinde belli kriterlerin yerine getirilmesi zorunluluğu vardır; ancak bu zorunluluğu olumsuz anlamda algılamamak gerekmektedir. AB uygulama deneyimleri ve mali destekleri; 80 yılı aşan Türkiye Cumhuriyeti tarihinde bütün iyi niyetli atılım ve gayretlere ve önemli sayılabilecek kazanımlar sağlanmış olmasına rağmen Türkiye kırsal alanının halen karşı karşıya olduğu ve acilen çözüm bekleyen sorunların üstesinden gelinmesinde yeni bir şans olarak değerlendirilmelidir.

Bu bakımdan AB Kırsal Kalkınma Politikası, gerek sahip olduğu mevcut özellikleri ve gerekse öngördüğü perspektifleriyle bir yandan Türkiye'nin üyelik sürecinde uyum sağlama konusunda büyük ölçüde zorlayacakken, diğer taraftan ise Türkiye kırsal kalkınma politika ve perspektiflerini oluştururken, uzun süreli deneyimler sonucunda ortaya çıkan AB kırsal kalkınma düzenlemelerini rehber olarak kullanabilecek, AB mali fonlarından sağlanacak desteklerle, Cumhuriyet tarihinde her dönem kırsal kalkınma çabaları önünde büyük bir engel oluşturan konunun finansal boyutunu çözmeye de büyük ölçüde yardımcı olacaktır.

Buna karşılık AB üyelik süreciyle birlikte Türkiye'de kırsal alan ve faaliyetlerinin büyük ölçüde bir düzenlemeye tabi tutulacağını varsaymak olasıdır. Bu dönemde, diğer tüm konularda olduğu gibi kırsal alana yönelik de önemli değişimler yaşanacak, adeta bugüne kadar yapılan veya yapılmaya niyetlenen bütün yaklaşım ve çabalar bir revizyondan geçirilmek zorunda kalacaktır. Çünkü bu dönemde Avrupa Birliği'ne gerek mevzuat ve gerekse uygulama ve yapısal uyum zorunluluğu nedeniyle Türkiye'de kırsal alan politikaları ve perspektifleri yeniden şekillendirilmek ve AB'ye uyumlu olarak yeniden yapılandırılmak zorunda kalacaktır.

Bu düzenlemeler çeşitli yönlerden Türkiye Kırsal alanını etkileyecektir. Bu süreç Türkiye'de idare, yasal, strateji ve uygulama alanlarında önemli değişimleri, yeniden yapılanmaları veya yeni yapılanmaları zorunlu kılacaktır. Kuşkusuz yapılacak bu çalışmalar daha gelişmiş ve refah düzeyi yükselmiş bir Türkiye'nin oluşturulması hedefine yönelik olacaktır. Ancak temel olumlu beklentilere karşın, Türkiye - AB arasındaki mevcut farklılıkların uyumlaştırılması sürecinde kırsal toplumun belirli bir bölümünün bu gelişmelerden olumsuz etkilenebileceği gözardı edilmemelidir.

Bu çerçevede Türkiye'nin OTP yoluyla AB kırsal Kalkınma Politikasına Uyum; genel ekonomik ve toplumsal yapı yanında, tarım ve kırsal alan faaliyetleriyle doğrudan ilgili olan, işletme yapısı, üretim, tüketim, pazarlama, dış ticaret, tarıma dayalı sanayiler, rekabet, teknoloji kullanımı, verimlilik, mevzuat ve kurumsal yapı konularında önemli ölçüde etkide bulunacaktır.

Kırsal alanın en önemli ekonomik faaliyeti olan tarım kapsamında, gerekli önlemler alınmadığı takdirde, tarımsal yapıdaki olumsuzluklar (işletmelerin yapısı, teknoloji kullanımındaki yetersizlik, düşük verimlilik vb.) nedeniyle fiziki coğrafyanın sağladığı olumlu koşullara bağlı olarak avantajlı olduğu bazı tarımsal ürünler dışında AB ile rekabet etmekte zorluklar yaşanabilecektir. Böylece günümüzde ulusal pazarlarla ilişkisi oldukça zayıf olan ve

büyük ölçüde kendi ihtiyaçlarına yönelik üretim yapan işletmeler, yeni ortama ayak uydurmanın yeni yollarını bulmak veya tarımsal üretim sektörünün dışına çıkmak seçeneklerinden birini seçmek zorunda kalacaklardır.

Hayvancılık Türkiye – AB entegrasyonundan doğrudan etkilenecek diğer bir sektör durumundadır. Özellikle AB üyesi Kuzey Avrupa ülkelerinin hayvancılık sektörüne göre zayıf olan Türkiye hayvancılık sektörü gerekli tedbirler alınmadığı takdirde AB'ye uyum sürecinde olumsuz koşullarla karşı karşıya kalabilecektir.

Diğer yandan OTP'nin dinamik yapısı da dikkate alınarak bu politikanın sadece mevcut durumu ve özellikleri değil, gelecekte yaşanacak muhtemel değişimlerin de dikkatle izlenmesi gerekmektedir. Çünkü adı geçen politika ile uyum, günümüz koşullarında olumlu sonuçlar doğurabilirken, yapısındaki değişiklikler bu yararı ortadan kaldıracaktır (AB bütçesinden bu politika alanına her dönem daha az pay ayrılması eğiliminin sürmesi gibi).

Bu olumsuz gelişme ihtimallerine karşı Türkiye'nin OTP yoluyla AB kırsal kalkınma sistemine entegre olmasıyla, günümüzde Avrupa Birliğinde var olan sağlıklı gıda elde etme, daha iyi şartlarda bitkisel ve hayvansal üretim yapma, AB fonlarının sağladığı destekle sermaye sorununun büyük ölçüde aşılmasıyla daha kolay şartlarda üretim yapma şansına sahip olabilecektir. Bu yolla hem tarımsal ürün arzı güvence altına alınmış hem de tüketicilerin daha uygun fiyata tarımsal ürün sağlamalarına olanak tanınmış olacaktır.

Yine Türkiye'nin Avrupa Birliği kırsal kalkınma politikasına uyumlu hale gelmesi ülkemizin kırsal alanlarında yaşayan ve günümüzde büyük yaşam güçlükleriyle karşı karşıya olan nüfusun daha yüksek hayat şartlarına sahip olması, kırsal alanların korunması, çevre sorunlarının önüne geçilmesi ve bu alanlarda mevcut doğal değerlerin korunması ile kırsal alanlarda yeni istihdam alanlarının yaratılarak işsizliğin önüne geçilmesi şansı da yaratılabilecektir.

Türkiye'nin AB yönetim sistemine entegre olmasıyla güçlü bir üretici örgütlenmesi oluşturularak rekabet koşullarına uygun bir üretim ve işleme sisteminin kurulmasına imkan sağlanmış olacaktır. Bu olumlu gelişme, sadece üretici örgütlenmesinde değil kamusal alanda gerçekleştirilecek reformlarla da özellikle tarımsal ve kırsal alanda yaşanan yetki karmaşasının önüne geçilerek gerçekçi işleyen bir kurumsal yapılanmanın kurulmasını sağlayacaktır.

Sonuç

Gerek barındırdığı nüfus ve bu nüfusun pek çok sorunla karşı karşıya olması, gerekse doğal kaynakların sürdürülebilir kullanılması ve çevrenin korunması gereği, kırsal alanları her dönem dünya gündemine taşımaya devam etmektedir.

Tarım gelişme ve kırsal alanların kalkındırılmasına yönelik çabalar ve hedefler, AB'nin de kuruluşundan itibaren her dönem önemli ve öncelikli politika alanları olmuş ve olmaya devam etmektedir. AB, her dönem toplam bütçesinin yaklaşık yarısını bu alanlara yöneltmek suretiyle konuya verdiği önemi açıkça göstermektedir. Önceki dönemlerde olduğu gibi, yeni bütçe döneminde de Ortak Tarım Politikasına (OTP) ayrılan bütçe, genel bütçe içinde en büyük payı teşkil etmekte, OTP içinde kırsal kalkınmaya ayrılan pay ise her geçen gün hızla artmaktadır.

Önceleri tarımsal üretim ve diğer süreçleriyle karakterize edilen ve OTP çerçevesinde değerlendirilen kırsal kalkınma, günümüzde yarı bağımsız bir nitelik kazanmış ve OTP'nin iki temel ayağından biri olmuştur. Bu gelişmeler ışığında kırsal kalkınma politikasının gelecekte AB'de kırsal alanı ilgilendiren tek politika olacağı ileri sürülebilir.

Birliğin kuruluş yıllarına kadar giden AB Ortak Tarım Politikası, dolayısıyla Kırsal Kalkınma Politikası günün koşullarına, ihtiyaçlara ve hassasiyetlere göre yenilenen veya yeniden yapılandırılan dinamik bir niteliğe sahiptir.

Yeni dönem (2007-2013) AB kırsal kalkınma politikasında; insan kaynaklarına yatırım, kırsal nüfusun yaşam standartlarının yükseltilmesi ve çevrenin korunmasına yönelik hedefler ön plandadır.

Günümüzde Türkiye'nin içinde bulunduğu süreç de, varolan bütün kaynaklarını (doğal ve insan kaynakları) planlı ve gerçekçi yöntemler kullanarak kalkınmayı gerçekleştirmesini zorunlu kılmaktadır. Ancak bugüne kadar Türkiye'nin çeşitli nedenlerle bu kalkınmayı dengeli ve sürekli bir nitelikte gerçekleştirebildiği söylenemez. Bunun temel sebebi, ülkenin konuyla ilgili politika üretmemesi veya buna yönelik çabaların yetersizliği değil, uzun süreli, sürdürülebilir ve sonucu gözlenebilir uygulamaların yapılamamış olmasıdır.

Bu noktada AB üyelik sürecinin bu başarıyı sağlamaya katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çünkü AB kalkınma politikalarında üç temel süreç söz konusudur. Bunlar; programlama, izleme/denetim ve değerlendirme aşamalarıdır. Dolayısıyla her uygulamanın olumlu ve olumsuz yönlerinin titizlikle ele alınması ve deneyimlerin paylaşılması yoluyla yeni yaklaşımların belirlenmesi bir sürekliliği beraberinde getirmektedir. Aslında bugüne kadar kırsal kalkınmayı sağlamaya yönelik ortaya atılan görüşler ve uygulanmaya çalışılan projelerin teorik anlamda AB politika yaklaşımlarıyla aynı amaca yönelik olması, Türkiye'de sürekli ve tutarlı bir kırsal kalkınma politika ve stratejisinin eksikliğini açıkça ortaya koymaktadır.

Kısacası, ihtiyaçlara yeterince cevap verebilecek nitelikte plan ve programların geliştirilememesi, halkın görüş ve önceliklerinin yeterince dikkate alınmaması, katılım ve örgütlenmesinin tam olarak sağlanamaması, izleme ve değerlendirme süreçlerinin ihmal edilmesi ile merkezden yönetilme gibi sorunlar, kırsal kalkınma projelerinin mevcut uygulamalarında başarıya ulaşamamasına neden olmuştur.

Oysa, özellikle AB'de kırsal kalkınma perspektifleri, sorunların tespitinde ve çözüm yolları üretilmesinde halkın etkin bir biçimde katılımını önemseyen, bölgelerin sosyo-ekonomik ve fiziksel özelliklerini dikkate alan temel özelliklere sahiptir. Bu yaklaşımlar çağdaş bir kırsal kalkınma politikasının esaslarını teşkil etmekte, günün koşullarına ve karşılaşılan sorunların farklılaşmasına paralel olarak her dönem geliştirilen politika perspektifleri de AB kırsal kalkınma politikasının dinamik yapısına işaret etmektedir.

Türkiye AB'ye aday statüsü kazanmak suretiyle yeni bir döneme girmiş bulunmaktadır. Bu dönem, her alanda olduğu gibi kırsal alanlarla ilgili konularda da önemli değişim ve dönüşümleri zorunlu kılan bir süreçtir. Türkiye, tam üyeliğin şart koştuğu yasal ve yapısal düzenlemeleri AB kriterlerine uyumlu olarak yeniden yapılandırmak durumundadır. Bu nedenle diğer sektörlerle birlikte, AB'de gerçekleşen kırsal kalkınmaya ilişkin her yeni gelişme de Türkiye'yi yakından ilgilendirmektedir. Türkiye'yi bu hususta zor bir sürecin beklediği açıktır. Ancak bütün bu zorluklara rağmen Türkiye, kırsal alanlarında yaşanmakta olan sorunlara çözümler üretmek ve kırsal nüfusunun yaşam standartlarını yükseltmek için AB kalkınma deneyimlerinden ve mali desteklerinden en iyi şekilde yararlanmanın yollarını bulmak ve uygulamak durumundadır.

Bu süreçte, bir yandan AB'ye üyeliğin zorunlu kıldığı idari, kurumsal ve yasal dönüşüm, diğer taraftan Birlik bünyesinde uygulanmakta olan politikalara uyum gerekliliği Türkiye'de önemli değişimlerin yaşanmasını kaçınılmaz kılacaktır. İki taraf arasında uyumu güçleştirebilecek çok sayıda yapısal farklılık bulunması nedeniyle bütün diğer alanlarda olduğu gibi kırsal kalkınma alanında da bir takım sıkıntıların yaşanması kuvvetle muhtemel-

dir. Ancak bu süreci en az zarar ve en yüksek verimlilikte yaşamak yine Türkiye'nin elinde bulunmaktadır.

Neticede şu açıktır ki, aracı ve yöntemi ne olursa olsun gerçek anlamda bir kırsal kalkınmanın sağlanması; kaynakların verimli kullanılması, insan merkezli kalkınma modellerinin benimsenmesi, uluslararası işbirliği yoluyla uzun soluklu, sürdürülebilir ve güncel yaklaşımlarla kır-kent arasındaki ekonomik ve sosyal farkların ortadan kaldırılmasıyla mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- AFETINAN A. 1989, *Izmir İktisat Kongresi*. Türk Tarih Kurumu Yayını. Ankara.
- AFETINAN A.1972, *Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyetinin Birinci Sanayi Planı- 1933*. Türk Tarih Kurumu Yayını. Ankara.
- AKŞİT B. 1999, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye Köylerinde Dönüşümler" *75 Yılda Köylerden Şehirlere*. Tarih Vakfı Yayınları. İstanbul
- ATALAY I. 1989, "Türkiye'de Kır Yerleşmelerinin Arazi Degredasyonu Üzerindeki Etkileri" Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu. *Coğrafya Araştırmaları Dergisi* Cilt:1 sayı:1 Ankara
- AYTÜRE S. 2002, "Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliğine Girerken Türk Tarımı" Tarım Bakanlığı *Türktarım Dergisi* Sayı: 143 Ankara
- BAŞIBÜYÜK A. 2004, "Mesudiye (Ordu) Köykent Projesi" *Doğu Coğrafya Dergisi* Sayı 11. Erzurum
- BİLGİÇ A. 1969, "Dağ ve Orman Köylerinin Yerleşim Sorunları ve Çözüm Yolları" *Dağ ve Orman Köylerinin Ekonomik ve Sosyal Sorunları ve Çözüm Yolları Sempozyumu*. Türkiye Tabiatını Koruma Cemiyeti Yayını. Ankara
- ÇAKIM B. 1964, "Toplum Kalkınmasında Başarıyı Sınırlandıran Sebepler" *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* Cilt: XXI Sayı:1 Ankara
- ÇAVDAR T. 2000, "Türkiye Tarım Ekonomisinin Cumhuriyet Boyunca Gelişimi 1946-1980 Dönemi" *Küreselleşme ve Türkiye Tarımı Sempozyumu*. Ziraat Mühendisleri Odası Yayını Ankara
- ÇETİN T. 1999a, "Cumhuriyet Döneminde Köycülük Politikaları: Köye Doğru Hareketi" *75 Yılda Köylerden Şehirlere*. Tarih Vakfı Yayınları. İstanbul
- ÇEVİK B. 2000, "Kırsal Kalkınmada Fiziksel Planlama ve Merkez Köy (Köykent) Yaklaşımı" *Türktarım Dergisi* Sayı: 131 Ankara
- DARKOT B. 1967, "Şehir Ayırımında Nüfus Sayısı ve Fonksiyon Kriterleri" *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi* Cilt:8 sayı:16 İstanbul
- DPT 1962, *1. Beşyillik Kalkınma Planı 1963-1967* DPT Yayını Ankara
- DPT 1967, *2. Beşyillik Kalkınma Planı 1968-1972* DPT Yayını Ankara
- DPT 1972, *3. Beşyillik Kalkınma Planı 1973-1977* DPT Yayını Ankara
- DPT 1978, *4. Beşyillik Kalkınma Planı 1979-1983* DPT Yayını Ankara
- DPT 1984, *5. Beşyillik Kalkınma Planı 1985-1989* DPT Yayını Ankara
- DPT 1989, *6. Beşyillik Kalkınma Planı 1990-1994* DPT Yayını Ankara
- DPT 1995, *7. Beşyillik Kalkınma Planı 1996-2000* DPT Yayını Ankara
- DPT 2000, *8. Beşyillik Kalkınma Planı 2001-2005* DPT Yayını Ankara
- DPT 2003, *Türkiye Cumhuriyeti Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004-2006)* <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/o-ukp.pdf>. 15.11.2005
- DPT 2006a, *9. Kalkınma Planı 2007-2013* DPT Yayını Ankara
- DPT 2006b, *Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi*. <http://ekutup.dpt.gov.tr/haber /2006/02/UKKS.pdf>. 07.02.2006

- ER C. 2000, "Tarım Kentleri ve Kırsal Kalkınma" *Tarım Bakanlığı Türktarım Dergisi* Sayı: 131 Ankara
- EUROPEAN COMMISSION, 1996, The Cork Declaration-A Living Countryside. The European Conference on Rural Development. Ireland. http://europa.eu.int/comm/agriculture/rur/cork_en.htm. 27.01.2006
- EUROPEAN COMMISSION, 1997, Rural Developments. CAP 2000. Directorate General for Agriculture. Working Document. http://europa.eu.int/comm/agriculture/publi/pac2000/rd/rd_en.pdf. 27.01.2006
- EUROPEAN COMMISSION, 2003, Rural Development in the European Union. Agriculture and Rural Development Fact Sheet. <http://europa.eu.int/comm/agriculture/publi/fact/rurdev/2003/en.pdf>. 27.01.2006
- EUROPEAN COMMISSION, 2004a, Proposal for a Council Regulation on Support to Rural Development by the European Agricultural Fund for Rural Development. Commission Staff Working Document. Extended Impact Assessment. http://europa.eu.int/comm/agriculture/rur/publi/propimpact/text_en.pdf. 27.01.2006
- EUROPEAN COMMISSION, 2004b, New Perspectives for EU Rural Development. Fact Sheet <http://europa.eu.int/comm/agriculture/publi/fact/rurdev/2006/en.pdf>. 27.01.2006
- EUROPEAN COMMISSION, 2004c, Rural Development Next Generation: Better, Broader, Simpler. <http://europa.eu.int/rapid/presReleasesAction.do?reference=IP/04/920&format=HTML&aget=o&guiLanguage=en>. 27.01.2006
- EUROPEAN COMMISSION, 2004d: Commission Tables Detailed Proposals for Community Spending for 2007-2013 <http://europa.eu.int/rapid/presReleasesAction.do?reference=IP/04/910&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en> 31.01.2006
- EUROPEAN COMMISSION, 2004e: Proposal for a Council Regulation Establishing an Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA). http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/site/en/com/2004/com2004_0627en01.pdf. 31.01.2006
- EUROPEAN COMMISSION, 2004f: Proposal for a Council Regulation on Support for Rural Development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD). http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/site/en/com/2004/com2004_0490en01.doc 31.01.2006
- EUROPEAN COMMISSION, 2005a, Proposal for a Council Decision on Community Strategic Guidelines for Rural Development (Programming Period 2007-2013) http://europa.eu.int/comm/agriculture/capreform/rdguidelines/com2005_304_en.pdf. 27.01.2006
- EUROPEAN COMMISSION, 2005b, Tomorrow's Rural Development policy: Broader, Simpler, Responding Better to Citizens' Concerns. IP/05/766 Brussels. <http://europa.eu.int/rapid/presReleasesAction.do?reference=IP/05/766&format=HTML&aget=o&guiLanguage=en>. 27.01.2006
- EUROPEAN COUNCIL, 1999, Council Regulation (EC) No:1257/1999 of 17 May 1999 on Support for Rural Development from the European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (EAGGF) and Amending and Repealing Certain Regulations. http://europa.eu.int/comm/agriculture/rur/leg/1257_en.pdf. 27.01.2006
- EUROPEAN COUNCIL, 2001, Council Decision of 8 March 2001 on the Principles, Priorities, intermediate Objectives and Conditions Contained in the Accession Partnership with the Republic of Turkey. http://pm2.activenavigation.com/facade/europa.eu.int/eur_lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001DO235:EN:HTML 31.01.2006
- EUROPEAN COUNCIL, 2003, Council Decision of 19 May 2003 on the Principles, Priorities, intermediate Objectives and Conditions Contained in the Accession Partnership with the

- Republic of Turkey. http://pm2.activenavigation.com/facade/europa.eu.int/eur_lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003DO398:EN:HTML 31.01.2006
- EUROPEAN COUNCIL, 2005, 'Proposal for a Council Decision on the Principles, Priorities and Conditions Contained in the Accession Partnership with Turkey. http://europa.eu.int/comm/enlargement/report_2005/pdf/package_it/com_559_final_en_tr_partnership.pdf 31.01.2006
- EUROPEAN UNION 2004: Common Agricultural Policy: Beginnings to The Present Day <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l04000.htm> 31.01.2006
- GERAY C. 1964, "Toplum Kalkınması ve Ulusal Kalkınma" *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* Cilt: XIX Sayı:2 Ankara
- GERAY, C. 1974, *Planlı Dönemde Köye Yönelik Çalışmalar (Sorunlar, Yaklaşımlar, Örgütlenmeler)* Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi (TODAI) Enstitüsü Yayın No. 139 Ankara
- GİRGİN İ. 2000, "Kırsal Sanayi ve Kalkınma İlişkileri" *Tarım Bakanlığı Türktarım Dergisi* Sayı: 131 Ankara
- İKTİSADİ KALKINMA VAKFI 2006, Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası <http://www.ikv.org.tr/pdfs/0b08abbf.pdf> 07.12.2006
- KAZGAN G. 1999, "1980'lerde Türk Tarımında Yapısal Değişim" *75 Yılda Köylerden Şehirlere*. Tarih Vakfı Yayınları. İstanbul
- KURUÇ B. 2000, "Türkiye Tarım Ekonomisinin Cumhuriyet Boyunca Gelişimi 1923-1946 Dönemi" *Küreselleşme ve Türkiye Tarımı Sempozyumu*. Ziraat Mühendisleri Odası Yayını Ankara
- MORGÜL O. 2006, Ekonomik Açıdan Türkiye-AB İlişkileri ve Gümrük Birliğinin İşleyişi www.tisk.org.tr/isveren
- ÖREN M.N. vd 2002, Türkiye'de Entegre Projeler ve Tarımsal Kalkınma V. *Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi* <http://www.zmo.org.tr/etkinlikler/5tk02/03.pdf> 07.12.2006
- PAZAR M. 2001, *Köy Enstitüleri* Güldikenî Yayıncılık. Ankara
- SİLİER O. 1981, *Türkiye'de Tarımsal Yapının Gelişimi 1923-1938* Boğaziçi Üniversitesi Yayını İstanbul
- TANKUT H. R. 1939, *Köylerimiz: Bugün Nasıldır, Dün Nasıldı, Yarın Nasıl Olacaktır*. Ankara Üniversitesi DTCF Yayını Ankara
- TAVİTOĞLU T.K. 1985, "Son 20 Yılda, Gelişen Ülkelerin Kırsal Kalkınma ve Planlama Deneyimleri" Mimar Sinan Üniversitesi. *Türkiye'de Kentleşme Süreci ve Kırsal Alan Sorunları Kollokyumu*. İstanbul
- TEKELİ İ., İLERİ S. 1999, "Devletçilik Dönemi Tarım Politikaları (Modernleşme Çabaları)" *75 Yılda Köylerden Şehirlere*. Tarih Vakfı Yayınları. İstanbul
- TEZEL Y.S. 2002, *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)* Tarih Vakfı Yurt Yayınları İstanbul
- TKİB, 2003, (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı) *Avrupa Birliğine (AB) Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu*. Kırsal Kalkınma Çalışma Gurubu. Ankara
- TKİB.2005, Tarım Stratejisi (2006-2010) http://www.tugem.gov.tr/tugemweb/tarim_stratejisi.html. 11.10.2005
- TKİB.2006a, Tarım Kanunu 5488 http://www.tarim.gov.tr/mevzuat/kanun_son/TKB_Kanunlar/TARIM_KANUNU.doc. 20.06.2006
- TKİB.2006b, Tarım Reformu Tarihçesi <http://www.tarimreformu.gov.tr/tarihce.asp>. 08.12.2006
- TUNÇDİLEK N. 1978, *Türkiye'nin Kır Potansiyeli ve Sorunları* İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayın No:96 İstanbul

- TUNÇDİLEK N. 1980, "Türkiye'nin Kıy Yerleşmesinin Gelişimi ve Evrimi" *Istanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi* Sayı:23 İstanbul
- TÜSIAD 1999, *Tarım Politikalarında Yeni Denge Arayışları ve Türkiye* TÜSIAD Yayını İstanbul
- TÜSIAD 2005, *DTÖ ve AB'deki Gelişmeler Işığında 21. Yüzyılda Türkiye Tarımı*. TÜSIAD Yayın No: T/2005-06/397. İstanbul
- TÜTENGİL C. O. 1969, *Türkiye'de Köy Sorunu* Kıtış Yayını İstanbul
- YAVUZ F. 1969, *Memleketimizde Toplum Kalkınması (Köy Kalkınması)* TODAİ Enstitüsü Yayını Ankara
- ZİRAAT VEKALETİ 1938, "Belgeler" *Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi A Serisi Takım 3*. Ziraat Vekaleti yayını Ankara